

SVETOVNA VOJSKA

Nemčija - Rusija

Vsebina: Nemčija po sarajevskem umoru. - Razmerje med Nemčijo in Rusijo. - Cesar in car. - Napetost do skrajnosti. - Zadnji brzojavki. - Struna je počila. - Mobilizacija. - V beli dvorani. - Nemška armada. - V Peterburgu. - Ruska mobilizacija. - Prvi boji na severni meji. - Podrobnosti iz prvih bojev. - Prvi boji na južni meji. - Pregled teh prvih bojev. - Prvi veliki boji. - Jutranji pogovor. - V mazurskih jezerih. - Strašni boji. - Kdo je bil kriv? - V zopet osvobojenem Allensteinu. - Sodba o ruskih vojakih po prvih bojih. - Ruske grozote. - Kamor je stopil kozaški konj. - Še ena slika iz krajev prvih bojev. - Črtice.

Nemčija po sarajevskem umoru.

Takoj ko se je Avstrija pripravila, da zahteva od Srbije zadoščenje za umor prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegove blage soproge Zofije Hohenberg, se je obrnila do cesarske vlade v Berlinu ter ji obrazložila ves položaj.

Pod častjo avstro-ogrske monarhije bi bilo, da bi še nadalje trpela prekucijska rovanja, ki so prihajala iz Srbije in bila naperjena v to, da južne dežele monarhije odtrgajo od cesarstva in priklopijo Srbiji.

Nemška vlada je uvidela položaj in odobraval namene in postopanje svoje zaveznice avstro-ogrske monarhije.

Nemčija se je tudi od prvih korakov, ki jih je Avstrija podvzela v Srbiji s tem, da je z znano noto zahtevala zadoščenja, zavedala, da je možno, da bo stopila tudi Rusija na plan in s tem prisilila tudi Nemčijo, da bo morala kot zaveznica Avstrije prijeti za orožje.

Nemčija je pa vedela tudi, da ne more svetovati Avstriji do prevelike popustljivosti do Srbije, ker bi Avstrija s popustljivostjo pokazala svojo slabost, izgubila s tem med evropskimi velesilami mnogo na svojem ugledu, bila s tem oslABLJENA, kar bi vplivalo tudi na ugled Nemčije. Zaveznica, moralno oslABLJENA in pod močjo ruskega panslavizma strta Avstrija, bi ne bila za Nemčijo več taka zaveznica, da bi mogla Nemčija nanjo računati.

Nemški cesar se je med tem časom nahajal na morju na svojem poletnem potovanju.

Takoj, ko je prišlo do napetosti med Avstrijo in Srbijo in bil s tem ogrožen tudi evropski mir, ker je Srbija vedno bolj stopala za hrbet Rusije, se je nemški cesar vrnil v Berlin in se začel prizadevati, da ohrani svetovni mir, kar je bilo tedaj še mogoče.

Avstrija je svečano zagotovila celi Evropi, da ne namerava z vojsko proti Srbiji si prilastiti nič ozemlja, temveč samo z orožjem v roki — ker Srbija na lep način ni hotela — prisiliti isto, da izpolni avstrijske zahteve.

Če bi Rusija to uvidela in pustila Avstriji njeno pot, bi bil obračun s Srbijo kmalu gotov in Evropa ne bi gledala svetovne vojske.

Tudi Nemčija je stala na stališču, da je spor med Avstrijo in Srbijo zadeva, ki briga samo ti dve državi in da se mora pustiti, da poravnate ta spor samo ti dve državi med seboj na ta ali drug način.

Nemčija si je prizadevala, da bi ostala vojska lokalizirana na Avstrijo in Srbijo; prizadevala pa si je tudi drugim velesilam dokazati, da je ravnala Avstrija v samobrambi in da je bila vsled razmer primorana, odločiti se za orožje.

Izrecno je poudarjala Nemčija nasproti drugim velesilam, da nima nobena kulturna država pravice, da bi se vmešavala v ta boj proti nekulturi in politično razbojniški morali, kar je pokazala Srbija.

Istočasno je dala avstrijska vlada ruski vladi zagotovilo, da njena vojska proti Srbiji nima namena, da bi si Avstrija prilastila kaj srbskega ozemlja, temveč, da mora dobiti Avstrija garancije, da bo Srbija opustila hujskanje proti nji in stremjenje po prikloplitvi južnih dežel monarhije k Srbiji.

Razmerje med Nemčijo in Rusijo.

Ruska vlada je že 14. julija dala uradno izjavo, da ne more ostati tekom spora med Avstrijo in Srbijo brezbrizna.

Dne 26. julija popoldne je podala avstrijska vlada iznova ruski vladi izjavo, da nima nobenih osvojitelnih načrtov, temveč da hoče imeti samo mir na svojih mejah proti Srbiji. Ravno istega dne pa so prišla v Berlin prva poročila, da Rusija mobili-

zira. Nemčija je še tisti dan naročila svojim poslanikom v Londonu, Parizu in Peterburgu, da naj opozore vlade na nevarnost te ruske mobilizacije.

S tem, da je dala avstrijska vlada ruski vladi zagotovilo, da ne namerava vojske proti Srbiji zato, da bi si prilastila kaj srbskega ozemlja, s tem je bila dana Rusiji odločitev o svetovnem miru ali svetovni vojski.

Nemška vlada je dne 26. julija naročila svojemu poslaniku v Peterburgu, da naj izjavi ruski vladi sledeče: »Vojaške priprave Rusije nas bodo silile k protipripravam, ki bodo obstojale v tem, da bomo morali našo armado mobilizirati. Mobilizacija pa pomenja vojsko. Ker so nam znane obveznosti Francije napram Rusiji, bomo morali obenem z mobilizacijo proti Rusiji mobilizirati tudi proti Franciji. Mi ne moremo domnevati, da hoče Rusija tako evropsko vojsko. Ker Avstro-Ogrska ne namerava osvojiti si srbske dežele, smo mnenja, da more Rusija čakati. Željo Rusije, da naj se obstoj srbske države ne spravlja v nevarnost, bomo tem lažje vpoštevali, ker Avstro-Ogrska obstoja srbske države ne spravlja v nevarnost. Lahko bode tekom nadaljnje razvoja stvari najti podlago za sporazum.«

Naslednji dan je ruski vojni minister Suchomlinov pod častno besedo izjavil nemškemu vojaškemu atašeju, da Rusija ni izdala še nobenega ukaza za mobilizacijo. Ukazalo da se je samo nekaj predpriprav, ni pa bil vpoklican še noben rezervist. Ako bo avstrijska armada prekoračila meje Srbije, bo Rusija mobilizirala vojaštvo, ki leži v okrajih proti avstro-ogrski meji, t. j. v okrajih Kijev, Odesa, Moskva in Kazan. Ne bo pa pod nobenimi okoliščinami mobilizirala v okrajih, ki leže proti ruski meji, t. j. Peterburg, Vilna in Varšava. Ko je vojaški ataše vprašal ruskega vojnega ministra, kakšen namen naj ima mobilizacija proti Avstriji, je ta zmajal z rameni in se skliceval na diplomate. Vojaški ataše je nato opozoril vojnega ministra, da je mobilizacija proti Avstriji nevarna tudi za Nemčijo.

V naslednjih dneh so prihajala v Berlin poročila o ruski mobilizaciji drugo za drugim. Med temi so bila tudi poročila o vojaških pripravah Rusije na nemški meji.

Na nemški meji je Rusija v tistih dneh proglasila vojno stanje čez okraj Rowno, varšavska garnizija je odkorakala, garnizijo v Aleksandrovem pa so pomnožili. Prišla so pa tudi v Berlin poročila o vojaških pripravah Francije.

14. nemški zbor je nato prekinil manevre in se vrnil domov.

Cesar in car.

Medtem ko je Rusija mobilizirala, Nemčija pa si prizadevala, da bi spor med Avstrijo in Srbijo lokalizirala, sta nemški cesar Viljem in ruski car Nikolaj izmenjala naslednje zanimive brzojavke:

28. julija, 10:45 zvečer.

Z največjim vznemirjenjem čujem o vtisu, ki ga napravlja korak Avstro-Ogrske proti Srbiji v Tvoji državi. Brezvestna agitacija, ki se je gojila že leta sem v Srbiji, je vodila do strašnega zločina, čigar žrtev je postal nadvojvoda Franc Ferdinand. Duh, ki je pripustil, da so Srbi umorili svojega lastnega kralja in njegovo ženo, tisti duh kraljuje še dandanes v oni deželi. Brezdvomno boš z menoj enih misli, da morava midva, Ti in jaz kot vladarja imeti skupni interes v tem, da morava delati na to, da bodo vsi oni, ki so za zločinski umor moralno odgovorni, kaznovani.

Pri vsem tem pa nikakor ne preziram, kako težko je za Te in Tvojo vlado nastopiti nasproti toku javnega mnenja. Spominjajoč se srčnega prijateljstva, ki naju veže s trdno vezjo že leta sem, si prizadevam s celim svojim vplivom delati na to, da nastopi med Avstro-Ogrsko in Rusijo odkrito in zadovoljivo sporazumljenje. Zanesljivo upam, da me bodeš v mojih prizadevanjih, da se odstranijo vse težkoče, ki bi mogle še nastati, podpiral.

Tvoj odkriti in vdani Ti prijatelj in
bratranec
Viljem.

Petrov dvor, 29. julija, 1. popoldne.

Vesel sem, da si se vrnil nazaj v Nemčijo. V tem tako resnem trenutku Te iskreno prosim, da mi pomagaš. Nečastna vojska je bila napovedana slabi deželi; ogorčenje, s katerim se popolnoma strinjам, je v Rusiji vsled tega velikansko. Naprej vidim, da se ne bodem mogel dolgo

več zoperstavlja pritisku, ki ga vsled tega poizkušajo name. Primoran bodem poprijeti se sredstev, ki bodo vodila do vojske. Da se zabrani nesreča, ki bi nastala vsled evropske vojske, Te pri najinem prijateljstvu prosim, da storiš kar Ti je le možno in da odvrneš svojega zaveznika od tega, da bi šel predaleč. Nikolaj.

29. julija, 6:30 zvečer.

Tvojo brzovajko sem prejel in delim s Teboj željo po miru. Vendar pa ne morem — kakor sem Ti v svoji prvi brzovajki že povedal — smatrati koraka Avstro-Ogrske kot »nečastno vojsko«. Avstro-Ogrska vé iz izkušnje, da so obljube Srbije, ako stoje samo na papirju, popolnoma nezanesljive. Po mojem mnenju se mora smatrati korak Avstro-Ogrske kot poizkušnja, da dobi jamstvo, da bo Srbija svoje obljube tudi udejestvila. V tem mnenju me podpira izjava avstrijske vlade, da si ne namerava Avstro-Ogrska na račun Srbije prilastiti kaj ozemlja. Vsled tega sem mnenja, da je Rusiji popolnoma mogoče, da ostane med vojsko med Avstrijo in Srbijo v vlogi mirnega gledalca, da tako ne potegne Evrope v najstrašnejšo vojsko, kar jih je Evropa kdaj doživela. Verujem, da je direktno sporazumljenje med Tvojo vlado in Dunajem mogoče. Sporazumljenje, katero pospešiti si moja vlada — kakor sem Ti že brzovajil — prizadeva. Naravno bi pa vojaške odredbe Rusije, katere bi mogla Avstro-Ogrska smatrati kot grožnje, pospešile nevarnost, katero preprečiti si oba prizadevava. Tudi bi bila moja vloga posredovalca, katero sem prevzel vsled Tvojege sklicevanja na najino prijateljstvo, izpodkopana. Viljem.

30. julija, 1. ponoči.

Mojemu poslaniku je naročeno, da opozori Tvojo vlado na nevarnosti in težke posledice, ki bi jih prinesla mobilizacija; na to sem Te opozoril že v svoji zadnji brzovajki. Avstro-Ogrska je mobilizirala samo proti Srbiji in samo en del njene armade. Ako Rusija, kakor je sedaj iz Tvoje in Tvoje vlade izjave razvidno, mobilizira proti Avstro-Ogrski, potem bo v nevarnosti moja vloga kot posredovalec, katero si mi poveril na prijateljski način in katero sem prevzel vsled izrecne Tvoje prošnje.

Vsa teža odločitve je sedaj na Tvojih ramah. Ti boš imel nositi odgovornost za vojsko ali mir. Viljem.

Petrov dvor, 30. julija 1914, 1:20 popoldne.

Iz srca se Ti zahvalim za Tvoj hitri odgovor. Danes zvečer bom odposlal Tatiševa z navodili. Sedaj udejestovane vojaške priprave so bile sklenjene že pred petimi dnevi, in sicer iz vzroka obrambe proti pripravam Avstrije. Iz celega srca upam, da te priprave ne bodo nikakor vplivale na Tvoje mesto kot posredovalca, kar zelo visoko cenim. Mi potrebujemo Tvojege močnega pritiska na Avstrijo, da pride do sporazuma z nami. Nikolaj.

Napetost do skrajnosti.

Medtem ko sta si nemški cesar in ruski car brzovajljala, so se pogajanja med nemško in rusko vlado nadaljevala.

Dne 29. julija je poročal nemški vojaški ataše v Peterburgu svoji vladi v Berlin, da je imel pogovor s šefom ruskega generalnega štaba. Njegovo tozadevno poročilo se je glasilo:

»Šef generalnega štaba me je prosil, da naj pridem k njemu. Rekel mi je, da prihaja ravno od carja. Vojni minister mu je naročil, da naj mi pove, da je ostalo vse tako kot mi je poročal pred dvema dnevi. Ponudil mi je, da mi da pismeno potrdilo o tem. Dal mi je tudi svojo častno besedo, da Rusija nikjer ne mobilizira. Rekel je, da danes do 3. ure popoldne še ni izšel noben mobilizacijski ukaz. Za bodočnost mi tega ne more zagotoviti, pač pa izrečno potrditi, da želi car, da se v frontah proti naši meji ne mobilizira. Tukaj pa so razširjena poročila o vpoklicanju rezervistov v raznih delih carstva, med drugim tudi v Varšavi in Vilni. Jaz sem vsled tega izjavil generalu, da sem vsled njegovih izjav postavljen pred uganko. Na svojo oficirsko čast mi je zagotovil, da poročila o mobilizaciji niso resnična, temveč da temelje ista samo na napačnih vesteh.

Jaz smatram ta pogovor vočigled gotovih in mnogih poročil o izvršenih vpoklicanjih kot poizkus, nas preslepiti o že izvršenih ukrepih.«

Ker je ruska vlada na razna vprašanja o vzrokih njenega sovražnega zadržanja proti Avstriji odgovarjala, da Avstrija še ni poizkusila začeti pogajanja v Peterburgu, je dobil na prizadevanje Nemčije avstro-ogrski poslanik v Peterburgu 29. julija naročilo, da naj prične z ruskim zunanjim ministrom Sasanovom razgovor. Avstro-ogrski poslanik grof Szapary je dobil obenem tudi naročilo, da naj razloži avstrijsko noto, poslano Srbiji, ruskemu zunanjemu ministru in da naj sprejme vsako navodilo, ki bi bilo dano od strani ruske vlade. Tudi naj se razgovori z ministrom Sasanovom o vseh vprašanjih, ki se tičejo razmer med Avstrijo in Rusijo.

Nemška vlada je medtem nadaljevala pričeto posredovanje in podpirala na Dunaju vsak predlog, o katerem je mislila, da bo omogočil mirno rešitev napetosti.

Medtem pa so prihajala vedno pogostejše in vedno gotovejša poročila o ruski mobilizaciji na vseh važnih mestih nemško-ruske meje. Nemškim zastopnikom pri ruski vladi v Peterburgu se je pa s častnimi besedami zagotavljalo, da so taka poročila neresnična.

Še preden je prišel z Dunaja odgovor na zadnje nemško-angleške posredovalne predloge, je Rusija proglasila splošno mobilizacijo.

Zadnji brzojavki.

Dne 31. julija, dan, ko je bila v Rusiji že napovedana splošna mobilizacija, je ruski car brzojavil nemškemu cesarju:

»Zahvaljujem se Ti za Tvoje posredovanje, ki mi daje upanje, da se bo še vse mirno končalo. Tehnično je nemogoče, da bi ustavili naše vojne priprave, h katerim smo bili primorani vsled avstrijske mobilizacije. Daleko smo oddaljeni od želje po vojski. Toliko časa, dokler bodo trajala pogajanja z Avstrijo radi Srbije, ne bodo moje čete podvzele nikakih sovražnosti. Na to Ti dajem s v e č a n o svojo besedo. S polno močjo zaupam na božjo pomoč in zaupam na uspeh Tvojih posredovanj na Dunaju, kar bo v blagor naših dežel in evropskega miru.

Tvoj Ti srčno vdani

Nikolaj.«

Nemški cesar je na to brzojavko odgovoril:

»Vsled Tvojega sklicevanja na moje prijateljstvo in vsled Tvoje prošnje za mojo pomoč sem sprejel posredovanje med Tvojo in avstro-ogrsko vlado. Medtem ko je bila ta akcija na potu, so bile Tvoje čete mobilizirane proti moji zaveznici Avstro-Ogrski. S tem je bilo moje posredovanje — kakor sem Ti že poročal — zelo otežkočeno. Navzlic temu sem je nadaljeval. Sedaj pa dobivam zanesljiva poročila o resnih vojnih pripravah tudi na moji vzhodni meji. Odgovornost za varnost moje države me sili k defenzivnim protiodredbam. V mojih prizadevanjih za ohranitev svetovnega miru sem šel do skrajnih mej mogočega. Zato ne nosim jaz odgovornosti za nesrečo, ki grozi sedaj celemu omikanemu svetu. Še v tem trenutku je možnost, to nesrečo odvrniti, v Tvojih rokah. Nihče ni ogrožal časti in moči Rusije, ki bi lahko čakala na uspeh mojega posredovanja. Prijateljstvo za Te in za Tvojo državo, ki mi je bilo priporočeno na smrtni postelji mojega starega očeta, mi je bilo sveto in jaz sem držal zvesto z Rusijo, ako je bila v težavah, posebno v zadnji njeni vojski. Evropski mir še lahko ohraniš, ako se Rusija odloči, da ustavi vojaške naredbe, ki ogrožujejo Nemčijo in Avstro-Ogrsko.«

Struna je počila: Vojska!

Še preden je brzojavka nemškega cesarja prišla na določeno ji mesto, je Rusija odredila splošno mobilizacijo.

Splošna mobilizacija v Rusiji je bila zaukazana dne 31. julija dopoldne, cesarjeva brzojavka na ruskega carja pa je bila oddana isti dan ob 2. uri popoldne.

Ko je bila v Berlinu znana splošna mobilizacija Rusije, je dobil nemški poslanik v Peterburgu nalog, da obvesti rusko vlado, da je bila Nemčija vsled ruske mobilizacije prisiljena odrediti vojno pripravljenost armade in mornarice. Tej bo sledila nemška mobilizacija, ako Rusija tekom 12 ur ne ustavi svojih vojaških odredb proti Nemčiji in Avstro-Ogrski.

Rusija je zavrgla posredovanja in pokazala, da hoče vojsko. Nemški poslanik je ruskemu zunanjemu ministru Sasanovu stavil gori navedene pogoje dne 31. julija

ob polnoči. Ko je minil rok, ki ga je Nemčija stavila Rusiji, ne da bi prišel iz Rusije zadovoljiv odgovor, je zaukazal nemški cesar mobilizacijo cele nemške armade in mornarice.

To se je zgodilo dne 1. avgusta ob 5. uri popoldne.

Struna je počila: vojska med Nemčijo in Rusijo je izbruhnila! Nemški poslanik v Peterburgu je dobil že prej nalog, da naj, če Rusija do določenega ji roka ne bo zadovoljivo odgovorila, izjavi ruski vladi, da se nahaja Nemčija napram Rusiji v vojnem stanju.

Še preden pa je prišlo v Berlin poročilo o izvršitvi te naloge, so že ruske čete prekoračile nemško mejo.

To se je zgodilo dne 1. avgusta popoldne.

S tem je pričela Rusija sovražnosti proti Nemčiji.

Mobilizacija.

Nemški pesnik Schiller je imenoval red hčerko božjo. Nemški vojaški red in nemško vojaštvo pa je bilo mnogim in mnogo let predmet zasmehovanja. Rekli so, da je nemška armada mehanizem brez duše.

Dnevi mobilizacije v Nemčiji so pa pokazali, da je bil ta mehanizem nemške armade samo en kos tistega reda, o katerem pravi pesnik Schiller, da je hčer božja.

Sila sama ne opravi nič. Toda brez sile ni zmag.

Tudi red sam ne opravi nič. Toda brez reda je vse izgubljeno.

Sila reda in red sile, ti dve moči skupaj napravita zmag!

Bilo je v nedeljo, dne 2. avgusta. Pred cesarjevo palačo v Berlinu je stalo že od zgodnje jutranje ure vse črno ljudi. Stotisoči so stali v vročini avgusta in čakali. Ura na stolpu palače je bila ravno četrto popoldne. Velika železna vrata so se odprla in med njimi so se prikazali prvi vojni avtomobili.

»Mobilizacija!« so klicali častniki iz teh vozov in metali med množico zavoje letakov. Tisoče rok je sešlo po njih.

»Vojska! Vojska! Vojska!« so rjovelj avtomobili. Poročilo o vojski je skakalo od enega na sto ljudi, od sto na tisoče, od

tisočev na deset tisoče. Kar je bilo šestindeset ur prej samo domnevanje in uganjanje, je postalo sedaj v nekaj minutah resnica. V nekaj minutah je vedelo to resnico ogromno milijonsko mesto.

Telefonska zveza je bila ustavljena, brzojavke so ostale na mestih; v par minutah je strašen mehanizem objel celo državo.

Milijoni žic, ki so prepletale celo državo in prenašale brzojavne vesti iz najbolj oddaljenih krajev, so bili v nekaj minutah v službi samo za vrhovnega poveljnika armade in generalnega štaba. Stotisoče poštinih uradnikov in telefonistinj je čakalo v napetem pričakovanju na ta trenotek.

Na ta način je bilo mogoče, da so pol ure potem, ko so plavali letaki s proglasom mobilizacije nad glavami množice pred cesarjevo palačo v Berlinu, zvonili po vseh cerkvah obsežne države zvonovi in klicali na vojsko.

V najvišje ležeči vasi Schwarzwalda nasproti švicarskim alpam, v zadnji ribiški vasi nasproti vzhodnomorski obali so klicali ob istem času zvonovi za orožje spodobno moštvo na vojsko.

To je bilo zvonjenje, kakršnega država še ni čula. Bilo je zvonjenje smrti in zvonjenje vstajanja.

Od tega časa ni bilo na kolodvorih več razlike med dnevom in nočjo. Z enim samim sunkom je obstal dobro urejen mehanizem železnic. Tisti ljudje, ki so bili na potu, so se zastonj drenjali pri železniških blagajnah. Vozni redi so izgubili veljavo. Vse je obstalo. Ljstvo pa je vstajalo.

Civilne oblasti so oddale svoje moči vojaški oblasti. Od Rena do Vzhodnega morja, od bavarskih alp do holandske meje so postali tekom štiriindvajsetih ur pove-ljujoči generali petindvajsetih armadnih zborov vrhovni poveljniki vseh stvari. Samo njih beseda je še veljala. In zadnja njih beseda je nosila ime: vojskino pravo.

Komaj so utihnili zvonovi, ko so začeli med množicami ljudi po mestih in po najbolj oddaljenih gorskih vaseh lepiti tiste znane lepake, ki so kazali vsakemu nemškemu rezervistu in črnovojniku natančno minuto, uro in dan, katerega mora odriniti k svojemu vojaškemu oddelku.

Možje so čitali to in se podajali domov, da se pripravijo in da vzamejo slovo. Žene pa so stale in jokale.

Sedaj ni bilo več neodločnosti, negotovosti in nestrpnega pričakovanja. Železna samorazumljivost je stopila na mesto razburjenja. Vsak v deželi je vedel, kaj mu je storiti.

Kaj pa nemške ladje na odprtem morju? Kaj pa nemški izseljenci v drugih državah?

Brez skrbi! Saj ni nobene oddaljenosti več. Tudi tam, kjer ne stoje brzovajni drogovji. Od visokih drogov ladij je skakal

kapitan velikega nemškega parnika, ki je pred tremi dnevi zapustil New York, obložen z mnogimi milijoni zlata, brezžični brzovaj neke francoske ladje. Kapitan francoske ladje je brezžičnim potom sporočil kapitanu neke druge francoske ladje, kje da se nahaja nemški parnik, obložen z zlatom. Francoski kapitan je natančno navedel kraj nemškega parnika in navduševal svojega tovariša na drugi francoski ladji, da naj podvzame lov na nemški parnik.

Mobilizacija.

brezžični brzovaj čez širno morje in naznanjal: Nemčija mobilizira! Vojska z Rusijo proglašena! Svetovni mir v nevarnosti!

Uradniki na ladjah, ki so lovili ta poročila, so oznanjali potnikom, da je svetovni mir v nevarnosti.

Povsod, kjer so ladje prejele taka poročila iz zračnih valov, so obrnili kapitani smer ladij, da se izognejo sovražnim križaricam in pridejo v nevtralna pristanišča, kjer se jim ne more nič zgoditi.

Zrak je bolj darežljiv kot brzovajna žica in odda vse, kar sliši, prijatelju in sovražniku. Tako je prejel med drugim tudi

Ko je kapitan nemškega parnika to poročilo ujel, je ukazal ladjo takoj obrniti in s polnim parom je odjadral s svojimi milijoni nazaj v smeri, odkoder je bil prišel. V dveh in pol dni je bil zopet v New Yorku.

In izseljenci v Ameriki, Afriki, na Kitajskem?

Električna iskra bi v eni sekundi večkrat lahko obkrožila zemeljsko oblo, ako bi bila napeljana krog nje ena sama brzovajna žica. Tako pa je bilo treba od konzulata do konzulata brzovajiti, kar je gotovo vzelo nekaj časa. Vendar pa gotovo ni bilo veliko Nemcev v drugih delih sveta in

drugih državah, da ne bi še tisti dan ali vsaj prihodnji vedeli, da vstaja v Evropi svetovni požar.

Ne smemo trditi, da bi bilo povelje za mobilizacijo v vseh krajih Nemčije od mladih in starih sprejeto z živahnim navdušenjem. Po prvem oddihu, da je bil napeti položaj razjasnjen, se je polastila vseh src teža resnosti padle odločitve.

Resni položaj je oznanjeval, da se je zdrobilo v mehanizmu svetovne zgodovine eno kolo.

Dve stvari sta pomagali preko trenutnih težav: Nemčija ni hotela vojske, Nemčija je bila pripravljena.

Dan za dnem, brez presledka so se praznile hiše, ceste in pota. Brezkončni vlaki so vozili z dežele in v garnizijska mesta. Noben brzovlak ni vozil več z nepremagljivo brzino čez železniške nasipe in železne mostove. Počasi, toda gotovo, sprejemajoč na vseh postajah nove trume, so vozile dolge železne kače s trikrat zmanjšano brzino dragoceno blago in kri domovine.

Vsako uro, vsake pol ure, da, vsake četrte ure so odhajali vlaki s postaj, polni brambovcev domovine od vasi do vasi, od mesta do mesta.

V tistih dneh so bila v Nemčiji srednje velika mesta, od katerih je odšlo tekom osmih ur v isti smeri štiriinšestdeset vojaških vlakov. Vsakih osem minut en vlak!

Videti je bilo kmečke sinove, ki so prihajali od žetve v vojašnice. Na njih zdravih, od solnca obžganih obrazih je bilo čitati, da se zavedajo, kaj jim je storiti.

Medtem ko pa so prihajali rezervisti, so že regimenti po garnizijah odhajali na meje.

Trgovci, uradniki, učitelji in učenjaki so pometali peresa in papir proč in prihajali v vojašnice prav tako kot oni, ki so morali pustiti kose in pluge. Letnik za letnikom je tako prihajal od najmlajšega rezervista z mahom pod nosom do že sivega črnovojnika. Vsak mož je vedel za svoje mesto in vsaka uniforma je našla svojega moža. Uniforme so visele že leta pripravljene. To so rjave nedeljske obleke za na vojsko. Suh rezervist in dobro rejen, oženjen črnovojnik, veliki in mali, dolgo- in kratkonogi, vsak je dobil sebi primerno obleko.

V vrstah so stali milijonski pari čevljev iz lepega, rjavega usnja in nobenega ni bilo, da ne bi našel ravno njemu primernih.

Tako se je nemška armada od najmlajšega rezervista do najstarejšega generala izpremenila iz najrazličnejših barv mirovnih uniform v dolgo vrsto rjavo oblečenih junakov. Več ni bilo rdečih huzarjev, rumenih dragoncev in zelenih lovcev. Rjave kot zemlja in posušeno seno ali kot oblačno nebo so bile brezkončne vrste vojakov, ki so prihajali iz vojašnic.

Samo ene barve so krasile te rjave uniforme. Barve cvetja, ki so jim ga pripelje žene in dekleta na prsi.

In vsi so peli. O, petje vojakov!

To petje je razgnalo vse skrbi. Kot jasna moč je donelo to petje in vendar je ležala neka teža v besedah. To petje bi oledenilo kri sovražniku, če bi slišal.

Tisti, ki so vedno mrmrali proti bremenom vojaštva, so uvideli tiste dni, kje bi bila nemška država, ako bi ne bilo bram-bene predloge v državnem zboru sprejete.

Toda vojska ne potrebuje samo vojakov temveč tudi več konj in vozov, kot jih ima prostor v vseh vojašnicah. In državna moč je položila svoje roke na vse konje in vozove. Dobro je plačevala država. V tisočih so gonili konje od vozov in plugov po kamenitih mestnih ulicah v vojsko.

Prišel je red sile in položil svoje roke na avtomobile, avtomobilomnibuse ter jih nakupil in vzel v najem toliko, kolikor jih je rabil.

Je nekaj lepega v redu sile, ki je voden od ene same močne roke, dalekovidnih oči in jasne razuma. Je nekaj mogočno lepega v državni sili, ki uživa zaupanje ljudstva. Na njeno besedo obstane vse in na njeno besedo začne zopet vse od nje odkazano pot.

Najlepše pa je, če se začno zbirati krog teh moči prostovoljno tisoči in tisoči, pripravljeni dati življenje za domovino.

K milijonom nemških vojnih zavezanec se je pridružil en milijon prostovoljcev.

Dne 13. avgusta, dvanajsti dan splošne mobilizacije, so bili vpoklicani črnovojniki. Nemške armade so se že bojevale proti Rusom in Francozom, ko so prikorakali v vojašnice moške z že osivelimi lasmi in oče-

tovskimi srci v prsih. Bolj kot pri rezervistih se pozna razloček stanu pri teh starejših možeh. Toda uniforma je zakrila stansovske razlike. Bančni ravnatelj je korakal poleg fabriškega delavca, umetnik poleg kmeta, visok uradnik poleg malega trgovca. Vsi so bili tovariši. Toda že v prvih dneh te mobilizacije so prihajali tam iz Elzacije avtomobili z belimi zastavami in rdečimi križi na njih.

Prvi ranjenci!

Vojska je že začela svoj krvavi ples.

V beli dvorani.

»Dunaj je veliko mesto, Berlin pa svetovno mesto,« je dejal enkrat nemški cesar, ko je bil na obisku na Dunaju, županu Luegerju.

V tem velikem svetovnem mestu Berlinu stoji velika palača, cesarjev dvor, ki se pa glede zunanje lepote in notranjega bogastva ne more niti od daleč primerjati z lepoto in bogastvom, ki ga kaže cesarski dvor na Dunaju ali pa cesarjev grad v Schönbrunnu.

Je pa v cesarjevem dvorcu v Berlinu ena dvorana, ki očara vsakega obiskovalca. To je bela dvorana. Skozi dolg hodnik, obložen s slikami, predstavljajoče važne dogodke iz državnega življenja Nemčije, se pride v visoko dvorano, katere stene so obložene od tal do stropa z belimi marmornatimi ploščami. Po njih se vijejo bogati, zlati okraski.

Bela dvorana, prestolna dvorana.

Opoldne, dne 4. avgusta.

Bela dvorana, najlepša dvorana v Nemčiji, je prazna. Nekaj služabnikov, orjakov, oblečenih v rdeče blago in posutih z zlatimi našivi, stoji ob stopnicah, ki vodijo iz cesarskih sob skozi dvorno kapelo v dvorano. V sredi stene, v kateri so okna, stoji prestol. Zgodovina dveh stoletij se kaže na njem. Oko obstane na moških glavah, čeladah in mečih iz preteklih časov. V devetih vdolbinah v steno stoji kipi pruskih vladarjev.

Iz oči teh mož gleda zgodovina Pruske, in zdi se, kakor da se sporazumevajo oči teh mož.

Ob prestolu stoji marmornat kip starega cesarja. Dne 19. julija 1870 je stal sam pred tem prestolom. Šlo se je takrat za vojsko proti Franciji.

Čez nekaj časa zagledamo po kotih dvorane dvorne uradnike v sijajnih uniformah. Nihče se ne zmeni zanje, pač pa so oči vseh obrnjene na šest častnikov, ki so prišli v rjavih vojnih uniformah v dvorano. Vse vé, da bodo ti možje jutri že junaki dneva. Počasi se začne dvorana polniti. Med prvimi je državni kancler. Resno gleda na vojnega ministra, ki stoji pred njim v preprosti vojni uniformi. Potem pridejo avstro-ogrski poslanik Dernburg v elegantnem fraku, ameriški poslanik; Jagow, policijski predsednik v uniformi; Jagow, državni tajnik v dvorni uniformi itd. Čez vse se vzpenja postava Moltkeja, moža te ure, ki stoji v dvorani resno mirno, kot gledajo nanj v tej uri resno mirno milijoni mož. V neki dolbini v kotu stoje trije japonski častniki molče.

Vedno glasneje, vedno bolj živo postaja po dvorani.

Samo poslanci še niso vsi zbrani. 180 jih je, med njimi ni socialnih demokratov.

Čuje se trkanje.

Pod vodstvom državnega kanclerja pride v dvorano državni zvezni svet in se postavi na levi strani prestola; pred prestol stopijo državni poslanci. Na galeriji se prikaže cesarica, prestolonaslednica, več princezinj in dvornih dam.

Kancler zapusti dvorano in gre poročat cesarju.

Cesar se prikaže. V vojni uniformi in visokih rjavih čevljih z gamašami.

Trije hura-klici mu zadone nasproti.

Potem nastane molk.

Državni podtajnik prinese mape in izroči cesarju prestolni govor.

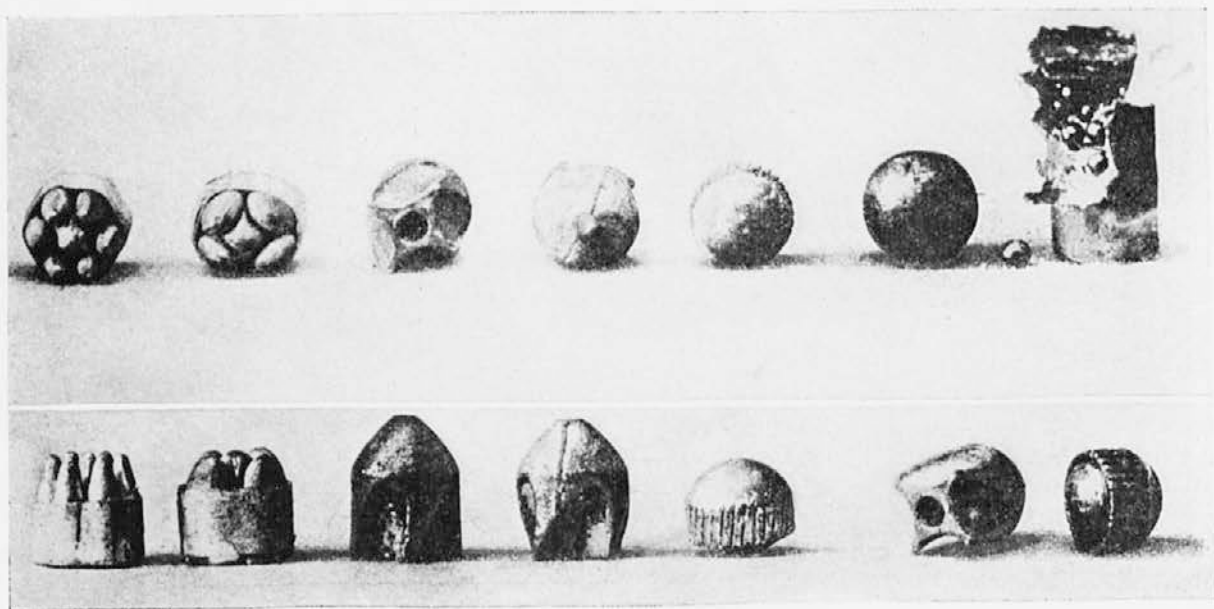
Cesar čita:

»Težkega srca sem zaukazal mobilizirati armado... Ne goni nas osvojevalna želja, nas navdaja neupogljiva volja, da branimo prostor, ki nam ga je odkazal Bog! — V silobranu, čiste vesti in čistih rok prijemamo za meč, trdni in zvesti, resni, viteški, ponižni pred Bogom in bojaveseli pred sovražniki!«

Tako govori Prus!

Avstrijsko vojaštvo straži municijsko zalogo,
v kateri se nahajajo minske granate, granate s smodnikom in šrapneli.

Slika nam kaže takoimenovane dum-dum krogle,
katere so rabili zlasti Belgijci in Francozi v bojih proti Nemcem. Rane, prizadete s takimi krog-
lami, so zelo nevarne in povzročajo v telesu ranjenca hude bolečine. Zato je po mednarodnem
vojnem pravu prepovedano rabiti v bojih take krogle. Belgijci in Francozi so s tem, da so rabili
take krogle, kršili mednarodno vojno pravo.

Slika iz bojev med avstrijskimi in ruskimi četami pri Zamoscu.

Naši vojaki spuste na kozake točo krogel iz strojnih pušk in iz pušk artiljerije. Uspeh tega streljanja je bil tako velik, da se je le malo kozakov rešilo.

Nemški vojaki obstreljujejo ruski zrakoplov,
ki se dviga nad ozemljem, kjer se nahajajo nemške čete. V zrako-
plovu se nahajajo ruski vojaki, ki imajo namen poizvedeti o pozicijah
nemških čet,

To je tisti duh, ki je narekoval Bismarku besede: Mi se bojimo samo Boža in nikogar drugega.

Cesar, ki stoji pred prestolom, odloži list, iz katerega je čital svoj govor in začne govoriti prosto:

»Čitali ste, gospodje, kar sem govoril pred dnevi raz balkona mojega gradu ljudstvu. Ponavljam vam, da ne poznam nobene stranke več, jaz poznam samo Nemce. V dokaz, da ste trdno odločeni brez razlike strank, brez stanovskih in verskih razlik, držati skupaj, z menoj skozi grm in strm, skozi trpljenje in smrt, vas pozivljam, da stopijo pred me voditelji strank in mi obljubijo to v moje roke.«

Te besede so očarale stare in mlade. Hura-klici niso hoteli ponehati. Voditelji strank so pristopili in podali prisego zvestobe v cesarjevo roko.

To je bil trenotek, kakršnega ne pozna nemška zgodovina.

Nemška armada.

Z ukazom mobilizacije cele oborožene sile v Nemčiji je pozval nemški cesar pod orožje približno 5 milijonov v orožju izurjenih mož pod nemške zastave.

Kakor se splošno sodi, je nemška armada najbolj izurjena na svetu.

Razdeljena je v 25 armadnih zborov, ki tvorijo 50 pehotnih in gardno kavalerijsko divizijo. Te divizije sestavlja 106 pehotnih, 55 kavalerijskih in 50 poljskih artiljerijskih brigad, h katerim moramo še prišteti 5 pešartiljerijskih in 2 železniški brigadi. Polkov je 217 pehotnih, polk šteje tri bataljone, 18 lovskih bataljonov, 27 oddelkov strojnih pušk, 110 kavalerijskih oddelkov, 10 kirasirskih, 28 dragonskih, 26 ulanskih, 21 huzarskih, 13 lovskih na konjih, 4 težki jezdnih in 8 bavarskih chevauxleških polkov, 100 poljskih artiljerijskih polkov s 3732 topovi, 497 municijskih voz, 844 opazovalnih voz, 1 polk pruske poljske artiljerijske strelne šole, 26 pešartiljerijskih polkov, 36 trenskih polkov, 1 würtemberški pešartiljerijski bataljon, 8 pionirskih bataljonov, kakor tudi 1 pionirsko poizkusno stotnijo. Prometnih čet je: 4 železniški polki, 1 bavarski železniški bataljon, en obratni oddelek in 2 poizkusni stotniji, 10

brzojavnih bataljonov, 11 zrakoplovnih bataljonov, 1 zrakoplovna stotnija, 1 avtomobilski bataljon, 5 letalnih in 26 trenskih (voznih) bataljonov.

Poleg glavne vojne armade je pa še 25 rezervnih divizij, ki jih sestavijo iz nadštevilnih brigad posameznih armadnih zborov. Prišteti se mora tudi deželna bramba, ki je organizirana v brigadah, ki so sestavljene iz vseh vrst orožja. Deželna bramba se je že izkazala ob francosko-nemški vojski leta 1870/71. Samostojno postavijo ob vojski tudi 11 kavalerijskih divizij.

Skupna poljska armada šteje 70.000 častnikov, 2.300.000 vojakov, 770.000 konj, 6000 poljskih in 1500 težkih topov, 2200 strojnih pušk in približno 130.000 drugih voz. Prišteti se pa mora še deželna bramba in črna vojska. Lahko se ceni, da postavi Nemčija na bojišče samo, če pokliče pod orožje prezentno armado, rezervo in deželno brambo, nad 5 milijonov popolnoma v orožju izurjenih, krepkih mož, ki lahko prenesejo napore vojske.

Državne trdnjave proti Rusiji so: Kraljevec (Königsberg), Torun (Thorn), Poznani (Posen), Gdansko (Danzig), Graudenz, Marienberg, Borjen, Vratislava (Breslau) in Glogova (Glogau).

Načelnik armade je cesar, poročujoči glavni pobočnik je general baron von Lyncker, službujoči generalni pobočnik je generalpolkovnik von Plessen, načelnik generalnega štaba je generalni polkovnik von Moltke. Vsa vojna sila je razdeljena v 8 armadnih nadzorstev, vsako nadzorstvo bo tvorilo v vojski eno samostojno z drugimi armadami operirajočo armado. Armadni nadzorniki, ki vodijo armade v sedanji vojski, so generalni polkovnik von Prittwitz und Gafron v Gdansku, generalni polkovnik von Heeringen v Berlinu, generalni polkovnik von Bülow v Hanovru, princ Ruprecht Bavarski v Monakovu, vojvoda Albert Würtemberški v Stuttgartu, von Saarbrücken in von Kluck sta v Berlinu.

Nemška vojna mornarica je zdaj najmočnejša za angleško. Ustvaril jo je iz malih, neznatnih početkov sedanji nemški cesar Viljem. Obsega 16 dreadnoughtov, 5 vojnih križaric od 19.900 do 25.000 ton, 20 starejših vojnih ladij, 8 starejših križaric in 30 utrjenih križaric, 143 rušilcev in visoko-

morskih torpedovk, 70 torpednih in 23 podmorskih čolnov. V službi mornarice pa porablajo seveda tudi velikanske morske parnike zasebnih parobrodskih družb.

V Peterburgu.

Dne 9. avgusta je sprejel ruski car v zimski palači v Peterburgu zastopnike državne dume in državnega sveta. Pri tem sprejemu so bili navzoči vsi ruski ministri in načelnik ruskega generalnega štaba veliki knez Nikolajevič.

Car je govoril ob tej priliki sledeče:

»V teh pomembnih dneh, polnih nemira in razburjenja, katere mora Rusija preživeti, vas pozdravljam. Nemško cesarstvo in za njim tudi Avstro-Ogrska sta napovedali Rusiji vojsko. Neizmerno vzplamenje domoljubnih čutov, ljubezni in zvestobe do prestola, kar gre kot vihar po celi naši državi, je meni in naj bo vam poročstvo. Jaz upam, da bo velika Rusija vojsko, katero ji pošilja Bog, vodila do srečnega konca. Iz viharja ljubezni in hrepenenj, žrtvovati življenje, črпам svojo moč, da morem gledati v bodočnost mirno in trdno. Mi ne branimo samo ugleda in časti naše dežele, temveč bojujemo se tudi za naše slovanske brate, sorodne nam po veri in krvi. V tem trenutku gledam tudi z veseljem, kako se združitev Slovanov z Rusijo močno in nerazrušljivo izvršuje. Prepričan sem, da bo vsak izmed vas na svojem mestu in mi pomagal prenašati preizkušnjo. Vsi, počenši pri meni, moramo vršiti svojo dolžnost. Bog ruske dežele je velik.«

Ta govor je bil sprejet z navdušenimi hurak-klici.

Ruska mobilizacija.

Takoj po izbruhu vojske je ruska državna banka spravila svoje zaloge zlata in srebra in drugih vrednot v Moskvo. Vsi gozdi krog Peterburga so se začeli sekati in krog in krog mesta so gradili zakopne järke. Položaj v mestu je bil precej meglen, zlasti ker je bilo mesto pred vojsko vznemirjeno vsled velikih delavskih stavk. Skoro se vsiljuje človeku misel, da so Rusi proti delavskim nemiro porabili zopet svojo staro taktiko, vojsko.

Gotovo je, da bodo delavski nemiri izbruhnili po vojski, če konča vojska za Ruse neugodno, z novimi silami revolucije.

Zanimivo je bilo opazovati, kako se je spravljal mestno ljudstvo v navdušenje za vojsko. K temu so največ pomagale cerkvene demonstracije. Dolge procesije so se vile po ulicah Peterburga in drugih mest. Na čelu procesije je šel metropolit z dolgo, v vetru plapolajočo brado in dolgimi lasmi. Odet je bil v dolg, z zlatom obšit plašč. Za njim so nosili veliko sveto podobo, obdano od praporov in zastav.

Vsi spremljevalci procesije gredo odkriti in pojejo pod vodstvom popa. Metropolit pa se prekrizava in mrmra blagoslov.

Kdor je to gledal, je moral spoznati, kako velikansko moč ima na ljudstvo ruska cerkev.

Temu nasprotno so učinkovale svetne demonstracije. Plačani dijaki so nosili ruske, francoske, angleške in srbske zastave. Njim so sledili poulični postopači, ki so na dana znamenja klicali hura in sramotilne klice na Avstrijo in Nemčijo.

V vojsko vpoklicani so dobivali kot potrdilno znamenje kokarde, katere so pripenjali na pokrivala. Ni pa bilo najti med njimi navdušenja, zlasti ker tudi njih preskrba ni bila zadovoljiva.

Ljudstvu je delalo mnogo skrbi pričakanje slabe letine. Iz časopisov, še pred vojsko izdanih, je bilo povzeti, da bo letina v Rusiji slaba in da grozi v nekaterih krajih vsled slabe letine lakota.

Ruski car se je kmalu po pričetih sovražnostih podal z družino v Moskvo. Navada je, da ruski carji ob izbruhu vojske obiščejo svetišče v Kremlo, in da tamkaj molijo pred svetimi podobami. 22. avgusta se je car vrnil v Peterburg.

Takoj po izbruhu sovražnosti med Avstrijo in Srbijo je bilo v Peterburgu čuti, da Rusija ne bo riskirala tega, da izgubi nadvlado na Balkanu in da bo gotovo prišlo do katastrofe. Mnogo ljudi pa le ni moglo verjeti, da bo prišlo do vojske; prepričani so bili, da hoče Rusija z večmesečno mobilizacijo samo Avstrijo in Nemčijo gospodarsko oslabiti, kakor se je godilo to za časa balkanskih kriz. Brezdvomno je, da so nekateri odločilni faktorji samo to tudi želeli. Že postopanje ruskega carja samega nam potrjuje to. Če pregleđamo natančno

njegove brzjavke, ki jih je poslal nemškemu cesarju, vidimo, kako neodločen, cincajoč je bil. Nazadnje je zmagal tudi nad njim vpliv stranke, ki je hotela imeti vojsko, in car sam je bil postavljen pred svet kot mož, ki ne drži svojih besedi, kot možslabič, stoječ pod vplivom močnejših. Tudi njegove besede, ki jih je govoril zastopnikom dume, izgledajo napram veličastni poslanici našega cesarja in napram ognjevitemu govoru nemškega cesarja, kot slabotno jecljanje, med katero so bile nerodno postavljene besede o osvoboditvi in združitvi Slovanov.

Peterburško časopisje je že mesece prej hujskalo proti Nemčiji, zlasti z ozirom na tržovske pogodbe, ki bi se imele obnoviti. Znano je, da je bila Nemčija glavni liferant Rusije. Ta hujskanja proti Nemčiji so torej zadevala življensko vprašanje nemške industrije.

Od dne, ko je izročila Avstrija Srbiji znano noto, so se vršile v Peterburgu skoraj vsak dan demonstracije. S početka se je udeleževalo teh demonstracij samo nekaj sto ljudi. Od dne do dne pa je njih število naraščalo na tisoče. Brezdvomno so bile te demonstracije najete in so se vršile prav tako kot v revolucionarnem letu 1905.

Pričele so se vedno na Nevskem prospektu pri palači, ki je last izdajateljstva znanega hujskajočega časopisa »Novoje Vremja«. Med ljudi so se širile najbolj vznemirjajoče vesti. Tako n. pr., da je bila ruska carica-vdova v Berlinu napadena, ruski poslanik istotam umorjen i. t. d.

Nekega večera, po izbruhu vojske med Rusijo in Nemčijo, se je zbrala na peterburških ulicah več stotisoč broječa množica, ki je drla proti palači nemškega poslanika. Nemški poslanik je že prej odpotoval iz Peterburga. Kot varuh palače je ostal v Peterburgu samo uradnik, pruski dvorni svetnik Kattner. Teža je nahujskana množica umorila in poslaniško palačo grozovito razdejala.

Na prizadevanje ameriškega poslanika, ki je prevzel varstvo nad nemškimi podaniki v Rusiji, se je odločil mestni glavar knez Obolensky, da v prihodnje prepreči take izbruhe. K tej odločitvi ga je vodil tudi strah, da se znajo, kakor leta 1905., te »domoljubne« demonstracije razviti v

revolucionarne demonstracije, ki znajo biti nevarne državi.

Splošno pa se nemški podaniki v ruski državi niso mogli pritoževati nad nasilstvi. Mnogim se je posrečilo oditi pravočasno skozi Švedsko domov.

Vsi v Rusiji ostali Nemci od 18. do 42. leta so se smatrali od strani Rusije kot vojni ujetniki. Poslani so bili v notranjost dežele proti Arhangelskemu. Med temi je bil tudi avstro-ogrski podkonzul Hoffinger, ki je ostal v Peterburgu v varstvo avstro-ogrškega poslaništva in poslaniškega arhiva.

Amerikanski poslanik, ki je prevzel varstvo avstro-ogrskih podanikov v Rusiji za časa vojske, je proti temu protestiral, toda brezuspešno. Avstrija je bila primorana povrniti Rusiji z enakim, ter je ujela uradnike ruskega poslaništva, ki so ostali na Dunaju v brambo poslaniških arhivov.

Ob izbruhu sovražnosti se je o ruskih vojakih mnogo pisalo, da so slabo oblečeni, raztrgani, lačni i. t. d. Dalje se je pisalo, da ne znajo streljati, da so strahopetni in neubogljivi.

Že prvi boji, ki so jih imeli z Rusi Nemci in Avstrijci, so pa dokazali, da se sovražnika ne sme podcenjevati in da tako pisanje o izmišljenih slabostih sovražnikovih samo zmanjšuje veličino naših bojov in junaštvo naših vojakov. Slabega, lačnega, strganega sovražnika premagati ni umetnost! Junaštvo pa je, kar so pokazale naše in nemške čete, premagati v premoči se nahajajočega in dobro izvežbanega sovražnika.

Nemški listi so poročali o ruskih vojnih ujetnikih, da so dobro oblečeni, imajo izvrstno obutev in so bogato založeni z izvrstnimi konzervami. Pešci, ki so zakopani v strelnih jarkih, ne morejo prenesti napadov z bajoneti; streljajo ne da bi zadostno merili in navadno previsoko, tako da njih krogle navadno več sovražnih rezerv kot vojakov v bojnih vrstah zadenejo.

Vsesplošna pa je sodba, da rusko topničarstvo izvrstno strelja.

Prvi boji na severni meji.

V noči med 1. in 2. avgustom, torej še tisti dan, ko je Nemčija napovedala Rusiji vojsko, so poizkusile ruske patrolje napasti železniški most čez reko Wartho pri

Eichemiedu na progi Jarotschin-Wreschen. Napad je bil odbit.

Isti dan so poizkusili Rusi napasti kolodvor Miloslaw, kar je bilo tudi preprečeno. Močnejši oddelek kozakov je pa na meji pri Schwiddernu prekoračil mejo; dva švadrona kozakov sta jezдила proti Johannisburgu.

Dne 2. avgusta je napadla ruska kavalarija Johannisburg, v katerem se je nahajal en eskadron nemških dragoncev regimenta št. 11. Tudi v Eydtkuhnenu so vjezdile ruske patrolje. Poštni urad Bilderweitschen je bil razdrt. Tudi na več drugih mestih so prekoračili ruski vojaki mejo.

Dne 4. avgusta je napadla nemška kavalarija od Rusov zasedeni Kibarty, ki se nahaja ob železnici na ruski meji vzhodno od Stallupönnena. Ruska posadka je v begu zapustila Kibarty. V bližini se je nahajala ena ruska kavalerijska divizija, ki pa v boj ni posegla.

Pri Lengroethenu so ujeli Nemci osem mož neke ruske patrolje. Prepeljali so jih v Königsberg.

Dne 5. avgusta je obmejna straža v Soldavu vrgla nazaj eno rusko kavalerijsko brigado, ko je poizkušala predreti mejo. Nemške čete so Ruse zasledovale in jim prizadele pri Neidenburgu precejšnje izgube. Tudi na nemški strani je bilo nekaj mrtvih.

Že dne 6. avgusta so poročali listi, da so Nemci po prvih uspešnih obmejnih praskah zasedli vse važne železniške točke ob ruski meji.

8. avgusta so tri kompanije nemških domobrancev vzhodno od Tilsita v Schmallingenu premagale dve ruski infanterijski kompaniji in eno strojno-puškino kompanijo. Rusi so se morali umakniti do Jurborga.

Naslednji dan je nemška obmejna straža v Balli uspešno prestala napad ene ruske kavalerijske brigade. Osem topov in več municijskih voz so Nemci zaplenili.

10. avgusta so tri pri Eydtkuhnenu stoječe kompanije, podpirane od poljske artiljerije, prepodile čez mejo tretjo rusko kavalerijsko divizijo, ki je prodirala čez Romeiken in Schleuben.

Dne 15. avgusta se je poročalo, da sta dve ruski kavalerijski diviziji, katerima je

sledila ruska infanterija, zažgali obmejno mestece Marggrawa. En ruski kavalerijski zbor, ki je stal pri Mlawi, se je umaknil pred nemškimi četami proti jugu.

V Stallupönnenu se je vršil 17. avgusta boj, iz katerega so izšli Nemci zmago slavni. Ujeli so več kot 3000 Rusov in 6 strojnih pušk. Več strojnih pušk, katerih niso mogli vzeti seboj, so uničili.

Že naslednji dan se je poročalo, da je mesto Mlawa zasedeno od nemških čet.

Podrobnosti iz prvih bojev.

Boj pri Soldavu.

V odstavku »Prvi boji« smo poročali, da se je dne 5. avgusta vršil pri Soldavu boj med nemškimi in ruskimi četami. Pri Soldavu je stalo le nekaj švadronov litavskih dragoncev in en skriti oddelek strojnih pušk. Njim nasproti se je prikazala cela ruska kavalerijska divizija. Ko so Rusi zagledali maloštevilno sivo nemško četo, so se dobre volje spustili na napad. Vriskali so, ker so si bili svesti plena. V najlepšem redu se je približala njih prva brigada v polnem diru. Druga brigada pa jim je sledila sklenjena kot rezerva. Nemški dragonci so navidezno sprejeli napad, se spustili proti sovražniku in že se je zdelo, da bo prišlo do spopada med maloštevilnimi nemškimi in v premoči se nahajajočimi ruskimi jezdecimi. Naenkrat pa se je začel signal, in nemški jezdecji so se razdelili na desno in levo. S tem so dali prostor nemškim strojnim puškam. Strojne puške so začele delovati in kosile so, da je bilo strašno gledati. Vsled majhne razdalje je bil uspeh strojnih pušk strašen. V času dveh minut je bila ponosna ruska brigada izpremenjena v krvav kup umirajočih vojakov in konj. Sedaj so zavili nemški dragonci proti temu kupu in bodli in morili, kar je ostalo še živega. Ko je 2. ruska brigada videla ta strašni poraz 1. brigade, se je hitro umaknila.

Pri tem umikanju pa je naletela južno od Neidenburga na en nemški bataljon domobrancev. Vsled izvrstnega streljanja domobrancev je imela tudi ta brigada občutno škodo.

Neki nemški častnik, ki se je udeležil teh bojev, je poročal: V boju pri Soldavu je

žela naša baterija prve latorike. Naša artiljerija je ležala popolnoma zakopana v pesku in jo je bilo komaj opaziti. Poslali smo na poizvedovanje eno kompanijo kolesarjev. Ko je ruska kavalerija te kolesarje zagledala, je hotela kar čeznje jezdit. Pustili smo, da so se nam Rusi približali 500 do 600 korakov. Potem pa je nastal boj. Na ruski strani je bilo 800 mrtvih, 200 ranjenih, 120 ujetih, med ujetimi 20 častnikov. Na naši strani sta bila samo dva vojaka lahko ranjena.

Neki drug očividec je pripovedoval, da so Rusi vsled svoje brezgledne nepazljivosti in brez vsakega poizvedovanja ali vodstva naravnost jahali v žrelo nemških strojnih pušk.

V malo minutah je bila gosta masa jezdecov velik kup. Ko smo prišli bliže, se je pokazalo, da jih je od mnogo sto le malo ostalo pri življenju. Tudi vsi konji so bili pokončani, tako strašno so delovale naše strojne puške v oddaljenosti komaj tristo metrov. Zelo pa smo se čudili, da nismo med mrtvimi in ujetimi častniki dobili nobene višjega častnika ali poveljnika. Ta uganika pa je bila kmalu rešena. Neka od nas poslana patrulja je našla nekaj kilometrov od bojišča zbrano celo družbo predstojnikov. Ritmojster, dva obersta, brigadni general in njih pobočniki so bili tu zbrani. Ta gospoda je raje iz oddaljenosti gledala boj in pustila, da je moštvo brez poveljnika drlo v žrelo smrti. Vso to družbo smo ujeli. — Tako očividec.

Kozaki.

V obmejnih bojih so kozaki strašno gospodarili. Mnogo poročil o ubojih in ropih je napotilo nemško vlado, da je takoj začetkom prvih bojev potom neke nevtralne oblasti poslala ruski vladi sledečo noto: Poročila nam prihajajo, da so ruske čete v naših vzhodnih obmejnih krajih, tam, kjer so stopile na prusko ozemlje, strahovito puštošile in nastopale proti brezbrambnemu prebivalstvu nasilno in ropajoče. Posebno strašna nasilja so se vršila v okrajih Schirwindt, Lyck in Soldau. Nemčija dviga pred javnostjo protest proti takemu bojevanju, ki je v nasprotju z ljudskim pravom. Ako bodo zadobili vsled tega boji posebno resen značaj, je Rusija sama za to odgovorna.

Boj pri Kibartyju.

O teh bojih se je poročalo iz Eydtkuhnena: Takoj, ko se je izvedelo, da so prekinili diplomatske zveze med Nemčijo in Rusijo, je tukajšnja mala posadka odkorakala proti meji. Zdi se, da ruska obmejna straža še ni vedela, da se je že pričela vojska. Vojaki so mirno izvrševali službo in bili zelo iznenadeni, ko smo otvorili z naše strani ogenj nanje. Ko je padlo nekaj strellov, so pobegnili; naša kavalerija je mogla brez ovire čez mejo. V bližnjem Wirballnu so pa morali biti Rusi že obveščeni, da se je pričela vojska. Večji oddelki ruske kavalerije, ki jim je sledila pehota, so zasedli Kibarty in nekaj valovitega ozemlja, kjer so se vneli prvi boji. Rusi so zelo slabo streljali, njih krogle so brenčale visoko nad nami. Ogenj pehote je trajal na obeh straneh približno eno uro, ko smo se pripravili na naval, ker smo dobili mala ojačenja. S hura-klici je navalilo naše desno krilo v središče in prodiralo naprej, levo krilo pa z brzostrelnim ognjem podpiralo naš sunek naprej. Rusi niso na nas čakali, marveč so v begu zapustili svoje postojanke in se umaknili v Kibarty, ki bi bil moral biti po načrtih ruskega generalnega štaba nekoliko utrjen, a utrdbe so bile le slabe. Po kratkem boju, med katerim se je zopet izkazalo, da v streljanju Rusi niso dovolj izurjeni, smo se navalili na kraj. Naši smo zdaj hujši odpor. Ruska pehota je pokazala v bližnjem boju veliko bravuro, osobito središče se je krepko držalo; a ker smo obkolili obe krili, smo jih končno vrgli. Naše čete so se sijajno držale in z velikim elanom šle na sovražnika. Na ruski strani je bilo veliko mrtvih in ranjencev, naše izgube so bile neznatne.

Boj pri Stallupönenu.

O pomenu boja pri Stallupönenu je pisal nemški list »Kölnische Volkszeitung«: Stallupönen je majhno mestece Vzhodne Pruske ob ruski meji. V njem je železniška postaja glavne proge, ki vodi iz Berlina čez Königsberg-Eydtkuhnen proti Wilni in Peterburgu. Tudi tukaj, kakor pri Soldau (na železniški črti Varšava-Danzig) so prestale naše čete uspešno ruski napad. Razlika med tem bojem in onim pri Soldau je samo ta, da so imele naše čete pri

Soldavu opraviti samo z ruskim konjeništvom. Pri Stallupönenu pa je stal v boju večji, mešan zbor sovražnikov. To potrjuje, da so imeli Rusi večje število strojnih pušk, katere so naši vzeli. Na nemški strani so se bojevali samo oddelki prvega zbora, kar daje zmagi še večji sijaj.

Lepi uspehi nas potrjujejo v upanju, da se ruskim četam ne bo posrečilo prodreti v Vzhodno Prusko do Vzhodnega morja, kar so nameravali.

Ta zmagaja pa nam tudi okrepljuje zaupanje v našo armado in v tem tiči glavni, t. j. moralni pomen te zmage, ki je večji kot strateški uspeh.

Boji pri Bialli in okolici.

Dne 3. avgusta so udrli ruski kozaki v Bialli in neki poročevalec nemškega lista »Post« pravi, da kamor je kozak stegnil roko, se je vžgalo.

Najhuje so divjali v obmejnem kraju Schwiddern. Nekateri kozaki so požigali poslopja z dvorišč, drugi s cest. Vse je bilo prestrašeno.

»Levo, pravo! Levo, pravo!«, je klical poveljnik in salve so zvižgale med bežeče prebivalstvo. Žena nekega uglednega posestnika Wiktorja je s povzdignjenimi rokami hitela čez cesto, kjer je bila ustreljena. Truplo neke deklice so našli šele čez tri dni v nekem jarku. 81 letnega posestnika Sokolowskija so kozaki na pragu njegove hiše ustrelili, truplo pa vrgli v gorčo hišo.

V Kosuchenu so ustrelili kozaki nekega moža in eno deklico. V Bialli so ustrelili ženo poštnega uradnika Buyna, ko je stala pri oknu. Bila je mati šestih otrok. Trgovskega pomočnika Güntherja so ubili kozaki pred vratmi prodajalne. Vse izložbe so bile popolnoma razrušene in prodajalne oropane.

Vasi Sulimmen, Belzonzen in Skodden so Rusi požgali. Po hišah so razbili hišno opravo. Nekemu čebelarju so razlili veliko množino medu po dvorišču. Ljudstvo je bežalo v gozdove in kamenolome, kjer se je skrivalo več dni. Kozaki so pobrali vse konje in vse, kar so dobili za jesti.

Ljudstvo se je oddahnilo, ko so nemške čete pregnale to nadlogo.

Prvi boji na južni meji.

Na južni prusko-ruski meji, ki deli Prusko Šlezijo in Rusko Poljsko, so se začeli boji med nemškimi in ruskimi četami dne 3. avgusta.

Prvi bataljon infanterijskega polka št. 155 s strojno-puškino kompanijo in polk ulancev št. 1. so vkorakali v Kališ.

Nemške obmejne varstvene čete pri Lublinici so po kratkem boju zasedle Czenstochau.

Tudi Bendin so zasedle nemške čete.

Tako so se glasila poročila z dne 3. avgusta.

Dne 5. avgusta se je poročalo, da so nemške čete zasedle Veljun.

Pregled teh prvih bojev.

Že v prejšnjem sešitku, v katerem smo opisovali prve boje med Avstrijci in Rusi, smo poudarili, da je taktično, da država, ki se ima bojevali na dve strani, obračuna najprvo z močnejšim sovražnikom, medtem pa se proti slabotnejšemu samo brani in varuje meje.

V bojih med Avstrijo-Rusijo in Srbijo je bil položaj ta, da je morala smatrati Avstrija Rusa za nevarnejšega sovražnika kot Srba in je morala proti njemu zbrati svoje moči. Zato je vrhovno vodstvo avstrijske armade že koncem avgusta proglasilo boje proti Srbom kot postranskega pomena in je osredotočilo svoje sile v boj proti Rusom.

Nemčija je že začetkom vojske zbrala večino svojih sil v boj proti Francozom, s katerimi je nameravala hitro obračunati in vreči po tem obračunu svoje sile proti Rusiji.

Najprvo sunek v srce Francije, potem pa nad Ruse.

V tem računu pa je bila ena napaka, katere posledice se vlečejo skozi vso vojsko. Računalo se je namreč, da ruske čete ne bodo mogle tako hitro prodirati, da bo mobilizacija počasnejša kot je bila v resnici, ker je Rusija pod pretvezo orožnih vaj že mesece pred vojsko mobilizirala. Nemčija o tej mobilizaciji ni bila zadostno poučena.

V tem tiči napaka, ki je v bojih proti Rusom usodepolna. Ako pregledamo po prvih bojih zemljevid, vidimo, da so zbirali Rusi svoje moči v severni vzhodno-pruski ruski meji. Tu so poizkušali prodreti vrata v Vzhodno Prusko in skozi njo v Berlin.

Saj so prorokovali, da bodo v par tednih v Berlinu, v srcu Nemčije, kakor so Nemci mislili, da bodo v par tednih v srcu Francije, Parizu.

Računi so bili vojaško pravilno sestavljeni. Poseglo pa je vmes na vseh straneh mnogo nepričakovane, zato so se obratni zakasneli.

Nemške obmejne čete, ki so bile razmeroma maloštevilne, so se držale začetkom bojov pričakujoče. Zasedle so važne železniške obmejne točke (Kibarty, Wirballen, Mlawa, Aleksandrowo, Kalisch, Czenchostau). Južno pa so se zvezale z avstrijskimi četami, ki so prodirale iz Krakova v Rusko Poljsko (armada generala Dankla). Ruske čete so v Ruski Poljski zapustile ozemlje do Visle in tam je prišlo začetkom vojske le do neznatnih prask. Pač pa so ruske čete osredotočile svoje moči proti Vzhodni Pruski, kjer so izkušale prodreti v Prusko. V vseh začetnih obmejnih bojih, ki smo jih navedli v prejšnjem odstavku, so bili Rusi premagani in vrženi nazaj.

Prvi veliki boji.

Začetkom bojov med nemškimi in ruskimi četami so nemški vojaki uspešno odbijali ruske poizkuse prodreti čez mejo v Vzhodno Prusko. Sredi avgusta pa se je pokazalo, da se vedno bolj bližajo velike ruske čete. Vsled tega so bile nemške prednje čete primorane umakniti se nazaj. Poizvedbe so dognale, da se pripravljata dve veliki ruski armadi na napad Vzhodne Pruske.

Eni teh armad je poveljeval ruski general Rennenkampf. 2., 3., 4. in 20. ruski zbor se je pod poveljstvom tega generala pomikal od vzhoda čez Wirballen proti Insterburgu in Königsbergu.

Druži armadi je poveljeval general Shilinski. 1., 6., 8., 15., 23. zbor in 3. kavalerijska divizija so se pomikali pod poveljstvom tega generala južno čez Lomsha—Mlawa proti Allensteinu.

Razvidno je bilo, da sta nameravali ti dve ruski armadi obkoliti nemško armado, ki je stala v Vzhodni Pruski, in jo obkoljeno zmeti, potem oblegati Königsberg in od tam prodreti proti Berlinu.

Nasproti takim načrtom ni imel general Hindenburg, ki je poveljeval nemški armadi v Vzhodni Pruski, posebno lahkega stališča. Olajšalo mu je stanje to, da je mogel s pomočjo železniške zveze Allenstein—Insterburg in pa potom zveze Königsberg—Allenstein svoje čete hitro in poljubno premikati in zbirati. To prednost je general Hindenburg temeljito izrabil. Ugodno za njegove namere je bilo tudi to, da so bili nemški vojaki do skrajnosti ogorčeni nad barbarskim načinom ruskega vojevanja. Srd do Rusov, ki so pustošili in požigali cele vasi ob mejah Vzhodne Pruske, je podžigala bojaželjnost nemških čet.

Spočetka se je zdelo, da general Hindenburg nasproti ruskim armadam ne bo mogel postaviti več kot en (vzhodno-pruski) armadni zbor. Morda se bo dalo ojačiti ta zbor s četami, ki so stale na črti Angerapp in pa z deli zahodnopruskega armadnega zbora.

Navzlic sijajni zmagi pri Stallupönenu dne 17. avgusta, so se morale nemške čete pomakniti na črto Angerapp, ker se je naznanilo, da se bližajo pomnožene ruske čete in je bila nevarnost, da bi bile nemške čete obkrožene in zmečkane.

Črta Angerapp se nahaja med mesti Gumbinnen, Darkehmen in Angerburg, torej mesto med vzhodno železnico in mazurskimi jezeri. Ta črta je veljala že od nekdanj kot najuspešnejša brambena črta proti sovražniku, ki bi poizkušal na vzhodu prodirati proti glavnemu mestu Vzhodne Pruske. Reka Angerapp, ki izvira iz mazurskih jezer, daje na njenem levem bregu v višinah zelo ugodne pozicije za brambo proti prodirajočemu sovražniku.

Proti tej močni poziciji nemških čet so grmeli dne 20. in 21. avgusta ruski topovi. S čudovito vztrajnostjo so vzdrževale nemške čete točo ruskih krogel, čeprav so se povečevale izgube na nemški strani od ure do ure. Če pa je bil položaj nevzdržljiv, so začele nemške čete hitro prodirati naprej in vsako tako prodiranje je povzročilo, da so se Rusi umaknili. Pri tem pa so se množile čete ruskih ujetnikov na nem-

ški strani. Toda tudi Rusi so prehajali v napade, ne da bi se ozirali na velikanske izgube, ki so jim jih povzročali nemški vojaki. Vedno večje mase Rusov so se valile proti nemškim četam in marsikateri nemški poveljnik se je poln skrbi vpraševal: Ali so to oni zaničevani Rusi iz rusko-japonske vojske? Na mnogih mestih so prišle ruske čete že do žičnih ograj in zaprek, toda nemški vojaki so jih s streli iz strojnih pušk pregnali.

Boji so prešli v napade z bajoneti. Nemški bataljoni so se dvignili iz svojih brambenih jarkov, bajoneti so žvenketali ob bajonetih, in nemški napadi so prisilili sovražnika, da se je umaknil daleč nazaj.

Tako je divjal strašni boj semintja. Šele noč je napravila konec.

Taktično so tudi iz tega boja izšli Nemci kot zmagovalci, ker nobena njih pozicij ni bila prodrta. Ujeli so 8000 Rusov in 8 topov.

Ali se bomo mogli proti naraščajoči ruski premoči držati tudi drugi dan? Tako so se skrbi polni vpraševali nemški vojaki. Došla so v nemške vrste poročila, da se je bati, da jih bodo Rusi obkolili, kajti močne vrste ruskih čet so se že prikazale na severnem bregu reke Pregel in pod angerapsko črto. Poleg tega so močno napredovale one ruske čete, ki so prodrle v Mazure.

Obupni klic trpinčenega ljudstva te lepe pokrajine je klical nemške čete na pomoč...

V teh razmerah se je odločil general Hindenburg, da vzame prvi armadni zbor nazaj v črto Wehlau—Friedland in da se vrže z vsemi preostajajočimi močmi na južnega sovražnika. Težko držano angerapsko črto so Nemci zapustili in prepustili začasno Rusom Gumbinnen in Insterburg kakor že prej Tilsit.

Pod varstvom noči so se umikale hlabre nemške čete, ne da bi jih sovražnik nadlegoval. Samo kavalerijska divizija se je medtem uspešno borila z dvema ruskima divizijama jezdecev, jima vzela 500 mož in se hrabro priborila do nemških glavnih čet.

Jutranji pogovor.

Prekrasno poletno jutro je vstalo dne 26. avgusta nad bojnim poljem. Z modrega neba se je smejalo solnce čez lepo mazursko planjavo.

Trop nemških jezdecev vojakov se je ustavil na gričku nedaleč od Löbava. Na čelu jezdeči častniki so se skrbno ozirali proti gozdnemu robu.

Pred njimi se je kot ravna miza razprostirala planjava, posejana z malimi jezери, gostimi gozdi, bujnimi njivami in travniki, prijaznimi vasmí in nevarnimi močvirji. Čez planjavo pa so se vile bele ceste, ob straneh obdane od starih smrek in nežnih topolov.

Gospodje so imeli pred seboj razgrnjene zemljevide. Eden izmed njih, grof R., visoka, aristokratska postava z dolgo, že osivelo brado, je bil tukaj doma in zato je na zemljevidu pojasnjeval tovarišem častnikom ozemlje.

»Je zgodovinska zemlja to, na kateri se nahajamo,« tako je razlagal.

»Tista vas, naravnost pred nami, vzdolžno od jezera Damerow, je znamenita vas Tannenberg, kjer je Jagelow iz Litavije s svojimi junaškimi Poljaki premagal nemške križarje, ki so stali pod vodstvom Ulricha iz Jungingena. To je bilo 15. julija 1410. Vse kaže, da bo v tej pokrajini prišlo do bitke. Če imamo enkrat Ruse tukaj med mazurskimi jezeri in močvirji, potem jim bo pač težko uiti. Saj moremo komaj še obvladovati bojevito razpoloženje naših domobrancev, ki se bore za svoje, katere trpinči sovražnik.«

»Da, samo če bi nas ne bilo tako malo,« je vzdihnil major P. »Toda premoč je prevelika, da bi mogla vsa vztrajnost in vse junaštvo naših čet kaj pomagati. Saj imamo tukaj sedaj samo eno domobrantsko divizijo, ki se nahaja sicer v dobri postojanki. Včeraj so se pridružili še oddelki iz trdnjave Thorn in Graudenz. Njih težki topovi nam bodo dobro služili. Vendar se zelo bojim, da stojimo tukaj na izgubljenih tleh. Saj je bilo javljeno, da se nam bliža več močnih ruskih armadnih zborov; torej velika premoč! Kako resnim se smatra položaj tudi pri našem vrhovnem vodstvu, dokazuje to, da je v mestu Königsberg naročeno civilnemu prebivalstvu, da naj se izseli.«

»Le ne preveč črno gledati, dragi tovariš,« je posegel vmes polkovni pobočnik B. »Jaz imam popolno zaupanje v naše vodstvo. Saj nam poveljuje ekscelenca pl. Hindenburg. On je brez dvoma naš naj-

boljši poveljnik in bo dal gotovo tukaj ugriznit Rusom trd oreh.«

Prijazne oči drugih častnikov so kazale, da se strinjajo s pobočnikom. Vsi so se zavedali, da bodo bližnji boji odločilni za usodo njih domovine in da mora vsled tega vsak izmed njih, od generala do vojaka prostaka, podvojiti in potrojiti svoje moči, vžgane od čuta dolžnosti in čuta domovinske ljubavi.

Grof R. je začel zopet pojasnjevati: »Mestece južnovzhodno od nas, tam, kjer je pokrajina popolnoma ravna, je Soldau, pri katerem so bili nedavno ruski jezdecji tako strahovito poraženi. Tudi to mesto je zgodovinsko važno. V l. 1806. o Božiču sta se tu spopadli pruska armada pod generalom L'Estova in Francozi, pod vodstvom maršala Ney-ja.«

Med tem pogovorom so se jeli dvigati na modrem nebu težki, črnosivi oblaki.

»Stavim, da to niso viharji oblaki, temveč ognjeni oblaki dima,« je vzkliknil pobočnik.

»Rusi naznanjajo svoj prihod s takimi znamenji.«

Vznemirjeni so nastavili vsi kukala. Brezdvomno! Kmalu so jeli vstajati tudi iz bližnjih krajev taki oblaki in svetli ognjeni jeziki so se spenjali proti nebu.

»Moj ljudi dom,« je vzdihnil grof R., ko je zagledal, da se tudi nad njegovim rojstnim krajem dvigajo oblaki dima.

Vse je postalo tiho. Samo oči so zrle v one kraje.

Da, to je vojska!

Kmalu so se mogle videti skozi kukala dolge sive kače, ki so se valile po cestah. Vedno več in več! Iz gozdov in polj so se valile te kače.

»So že tu! Rusi prihajajo!«

Vse je prevzelo novo življenje. Častniki so obrnili konje in odjezdili k četam.

Pričela se je tista znamenita bitka pri Tannenbergu.

V mazurskih jezerih.

Z vso močjo so poizkušali Rusi, ki so prodirali iz Soldava in Neidenburga severozahodno na Deutsch-Eylau in Osterode, da bi prodrli in čimpreje prišli iz neprijetnega in nevarnega jim močvirnatga ozemlja. Nepregledno močvirnato ozemlje

je oviralo premikanje njih težkih čet. Toda kot železna veriga se jim je predstavila nemška divizija domobrancev, kateri se je pridružilo težko topničarstvo iz Thornia in Graudenza. Ta veriga je Rusom kazala, da jo bo treba premagati s frontalnim napadom. Obkrožiti, ali od strani napasti nemško črto Rusom ni kazalo. Oviralo so jezera in močvirja, poleg tega so pa morale ruske čete skrbeti, da ne bi bile same napadene od strani. Tako ni preostajalo Rusom drugega, nego da so se odločili za krvavo žrtev frontalnega napada. Z velikansko hrabrostjo so opetovano poizkušali priboriti si prehod. Ruski poveljniki pri teh napadih niso imeli prav nobenega obzira na človeške žrtve. V topi vdanosti so se žrtvovali ruski mužiki za domovino. Cel dan je trajal strašni boj. Veliko so imeli pretrpeti od vročine žgani, od žeje mučeni, nemški domobranci vojaki v svojih strelnih jarkih. Ogenj ruske artiljerije jim je prizadeval strašno škodo. Rusi so izvrstno merili in brezhibno vodili strele, tako da se je valil često v polnih salvah kot infanterijski ogenj. Sreča je bila samo, da večina granat v močvirnatih tleh ni razletela in da so bili uspehi ruskih šrapnelov razmeroma zelo majhni, ker so se strelji razdeljevali na obe strani, pri tem ko so Nemci metali enakomerno razdeljen železni dež na ruske čete. Rusi pa so imeli tudi težke havbice, katerih strelji so predirali okope in delili strašne smrtne udarce.

Rumeno, dihanje moreče razstrelivo pa je povzročalo, da so se nemški vojaki v takem vzduhu onesveščali. Kadarkoli so Rusi dosegli par dobrih ciljev s topovi, so takoj poizkusile njih čete v naskoku prodirati. Toda težki nemški topovi so razdeljevali njih preozko stisnjene vrste. Dobro merjeni infanterijski ogenj je čistil prednje ruske vrste, kjer so se nahajali častniki in najhrabrejši vojaki. Strašni ogenj strojnih pušk je pa podiral cele kompanije.

Vsakokrat, kadar so poizkusili Rusi prodreti, so se morali pred divjim ognjem iz topov in pušk umakniti.

Nastopil je kratek odmor.

Samo še posamezni strelji so padali.

Potem pa se je zopet pričelo s podvojenimi močmi. Peklenski koncert je igral krog glav hrabrih vojakov na obeh straneh. Od obeh strani so grmeli neprestano to-

V mazurskih jezerih.

povi, strojne puške in strelji iz navadnih pušk. Rdeči ognjeni jeziki so se dvigali iz zažganih vasi proti nebu, cele vasi so bile v plamenih.

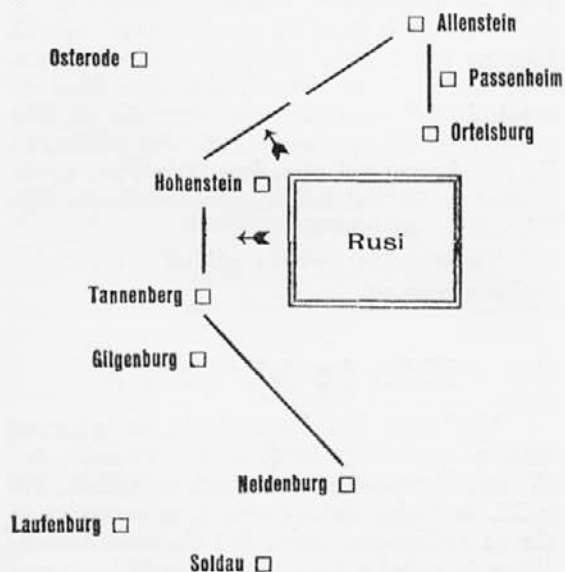
V brezumni brzini se je spustila divje junaška ruska artiljerijska brigada na pomoč vojakom, ki so poizkusili z bajonetnim napadom prodreti nemške vrste. V sredo med njo je udaril ogenj nemške baterije. Napravil je krvav kup polblaznih ljudi in od strelav ranjenih in podivjanih konj.

Ko je nastopil večer, so bili vsi napadi Rusov odbiti. Začeli so se umikati na črto Tannenberg—Hohenstein, da zberejo novih moči za boj prihodnjega dne.

Naslednji dan, 27. avgusta, so bili Rusi že zgodaj zjutraj potisnjeni iz ofenzive v defenzivo.

Zgodaj zjutraj tege dne se je pokazala južno od nemških domobranskih čet druga nemška divizija, katera je nasproti ji stoječe ruske armadne dele potisnila proti vzhodu predse in s tem posegla s svojim desnim krilom daleč proti jugovzhodu. Ta divizija je vzela Neidenburg in s tem obkolila levo krilo ruske armade.

Bojno pozorišče in razvrstitev armad je izgledalo nekako takole:

Da bi varoval desno krilo ruske armade proti taki obkolitvi kot je zadela levo krilo, je zaukazal ruski general Shilinski pomakniti en armadni zbor proti Allen-

steinu. Rusi so našli to mesto nezasedeno od nemških čet in so se obnašali tako kot v Tilsitu in Eydtkuhnenu moško-vojaško, kar je bilo v nasprotju z njih obnašanjem na deželi, kjer so požigali in plenili. Postopanje ruskih vojakov v zasedenih krajih je bilo največkrat odvisno od značaja njih poveljnikov. Tudi kozaki so se obnašali zelo različno, tako da so jih ljudje začeli razločevati v dve vrsti, »dobre« in »hudobne«.

Dolgo se Rusi v Allensteinu niso mogli držati. Že drugo jutro je prišel od severovzhoda cel nemški armadni zbor, ki jih je prepodil in vrgel do njih glavne armade. Tudi vso okolico so nemški vojaki očistili Rusov in se pomaknili čez Passenheim južno-vzhodno.

S tem je bilo obkoljeno tudi desno krilo ruske armade, ki se je sedaj nahajala v ozemlju med jezeri, močvirji in gozdovi in imela nemško armado pred seboj, na desni in levi.

Nemški armadi je bilo to obkoljenje omogočeno vsled izredno hitrega premikanja pehote in pa vsled izvrstne poizvedovalne službe nemških aviatikov, ki so neumorno in z velikimi napori javljali generalnemu štabu vsako premikanje ruskih čet.

Ruska armada ni mogla izrabljati z uspehi svojega konjeništv, ker so bila tla močvirna in za hitro premikanje nespobna.

Še prejšni dan so bili Rusi v premoči in pripravljeni za uspešen napad. Sedaj pa se je pokazalo, da so obkoljeni. Ker so se nemške čete izredno spretno postavljale na svoje nove pozicije in ker so napadale na desnem in levem krilu, so bili Rusi mnenja, da jih je mnogo več kot jih je bilo v resnici.

Ruska armada je bila v močvirnatem ozemlju podobna orehu, krogi katerega so se sklepale železne klešče nemške armade. V tem je tičala vsa ženijalnost Hindenburgove strategije!

Strašni boji.

Ko so Rusi videli, v kakšni pasti da so zajeti, so izgubili veselje za napade. Pripravili so se za obrambo zasedenih postojank in začeli vsepovsodi kopati strelne järke. Toda že pri tem delu jih je presenetil artiljerijski ogenj nemških čet, ki so začele

napadati od treh strani. Kmalu so cele vrste mrtvih ruskih vojakov pokrivale robove jarkov, v katere so se nameravali zakopati. Najhujši boj je divjal v okrajih Hohenstein in Tannenberg. Oba kraja sta začela vsled nemškega artiljerijskega ognja goreti in sta bila potem z napadi zavzeta. V Hohensteinu so morali nemški vojaki v ročnem boju zavzemati hišo za hišo. Kolbe in bajoneti so morali opravljati strašno delo. V celih kupih so ležali ruski mrlični na ulicah, v jarkih in pod razvalinami hiš. Velik skedenj, v katerega so se zabarikadirali kozaki, so nemški vojaki zažgali in junaški branilci so vsi do zadnjega zgoreli. Z zavzetjem teh dveh krajev dne 28. avgusta je bil odločen strašni tridnevni boj. Ruska črta je bila prodra.

Kakor pred 44 leti pri Sedan na francoskem bojišču, tako se je tudi tukaj zgriňjal vedno ožji in ožji železni obroč nemške vojske krogi ruske narevske armade. Še huje je bilo tukaj zato, ker je bila zemlja, na kateri se je nahajala ruska armada, vsa močvirna. Tudi marsikatera nemška baterija je obtičala v močvirnatih tleh. Rusi so pač poizkušali z obupnimi izpadi napraviti si prosto pot, toda strašni ogenj nemških topov in strojnih pušk jim je te junaške poizkuse preprečil. Skoraj vsak šrapnel se je v stisnjenih masah razletel in učinkoval smrtonosno. Strojne puške so pa požele cele bataljone sovražnikov. Bilo je strašno!

Pod takimi vtisi so začele ruske vrste omahovati. Brezumnost in obup sta začela vladati, moči so opešale, zlasti ker je bila prehranitev vojaštva zelo slaba.

Ne strah, glad je bil, ki je gñal cele vrste k sovražniku, da so se dali ujeti. Zlasti so se vdajali v velikih množinah vojaki iz Poljske. Kar se je še zoperstavljalo, je bila pehota, ki je ležala v strelnih jarkih in se obupno branila. Toda strelji so bili brez ciljev in krogle so letele visoko nad vrstami napadalcev. V daljših in krajših skokih so se bližali napadalci. Zmučeni in polni prahu, toda podžgani od upa na končno zmago.

Prestali so že strašne napore pomikanj naprej, cele dneve so ležali v strelnih jarkih, živeli so samo ob kruhu in vodi, prah jih je pokrival v debelih skorjah, vro-

čina jih je žgala, vendar so se spuščali z divjimi hura-klici na bajonetne napade. Oslabljeni ruski vojaki teh bajonetnih napadov niso skoraj več sprejemali, temveč so pometali orožje proč in se vdajali. Brezkončno dolge vrste ujetnikov so odpeljavali nemški vojaki z bojišč.

K zadnjemu obrambnemu poizkusu je postavil Rus svoje rezerve pri Neidenburgu, toda nemški artiljerijski ogenj jih je pokosil.

Od treh strani objetemu in s strelnim ognjem neprestano pozdravljanemu jedru ruske glavne armade ni preostajalo drugega, nego da se umakne proti jugovzhodu. General pl. Hindenburg je pa ravno tja hotel imeti rusko armado. Tamkaj so ležala najboljšejejša močvirja. Tamkaj se mora izpremeniti umikanje sovražnikovo v brezreden beg in poraz sovražnikov v pogubno katastrofo.

Tako se je tudi zgodilo.

Boj pri Tannenbergu je postal ruski Sedan.

Kako strašno so pa delali tudi nemški vojaki! Gozdna drevesa v onih pokrajinah so bila oblita s petrolejem, tako da so se vžgali gozdi pod ognjem nemških granat. Kjer so potem drli v gostih vrstah in po slabih potih iz gorečih gozdov ruski vojaki, tam so jih čakale nemške strojne puške. Celi polki so se morali vdajati. Rusi so izgubili tudi vse topove, ker jih ni bilo mogoče pri begu spravljati čez močvirja. En ruski armadni zbor ima 96 topov, vsega skupaj so jih dobili Nemci v teh bojih 480. Ujetnikov pa 92.000!

Te številke govore največ o strašnem ruskem porazu.

Kdo je bil kriv?

Naslednji dan, 29. avgusta, se je izpremenilo zasledovanje Rusov v popoln zajčji lov. Popolnoma poraženi so bili 8., 15. in 23. armadni zbor. Samo 1. in polovica 6. sta se rešila čez mejo. Od zbornih poveljnikov je našel junaško smrt na bojnem polju prejšnji ruski vojni minister Samsonov. Tudi general Pestič, ki se je odlikoval v rusko-japonski vojski, je padel. Trije drugi zborni poveljniki so bili ujeti. General pl.

Martov (15. zbor) je bil zajet ravno ko je hotel odhiteti v avtomobilu. Šoferja so nemški vojaki ustrelili. Na njegovo mesto se je vsedel nek nemški pionir, ki je v brzem diru zapeljal avtomobil z dragocenim plenom k nemškemu vrhovnemu poveljstvu, kjer so elegantnega ruskega generala sprejeli kot ujetnika. Ta general je veljal v ruskih vojaških krogih za dobrega poznavalca nemških razmer. Med njegovo prtljago so našli od njega izdelana povelja k sistematičnemu požiganju vasi.

Neki štabni načelnik se je ustrelil v trenutku, ko bi moral biti ujet.

Ako se premisli razmere, v katerih so bili ruski vojaki spuščeni v boj, se mora priznati, da se je od strani poveljnikov ruske armade delalo z nerazumljivo lahkomišljenostjo. Vpričo paznosti sovražnikove so hoteli potisniti kot krompir skozi sito čez ožino mazurskih jezer črtmilijonsko armado! Pet zborov si je pustilo zadrževati pot od ene domobranske divizije. Nerazumljivo je tudi, da se je pustila v premoči se nahajajoča armada kot s kleščami obkoliti in da ni bilo umikanje prav nič urejeno.

Še več dni je imela Hindenburgova armada opraviti, da je zbrala sadove bitke pri Tannenbergu.

Končni uspeh te večdnevne bitke je bil tak: uničenje 3½ ruskih armadnih zborov, 1½ pa sta bila pregnana in za nekaj časa od bojev izključena. Vzhodna Pruska je bila očiščena ruskih čet. Kajti tudi armada generala Rennenkampfa se je morala umakniti, ko je zvedela za poraz ruskih čet pri Tannenbergu. Drugače je bila v nevarnosti, da jo prodirajoča Hindenburgova armada od levega krila zajame in potisne proti severu.

Kako žalostna usoda je doletela tudi Rennenkampfovo armado, bomo videli pozneje.

Ako se torej vprašamo, kdo je kriv tega ruskega Sedana pri Tannenbergu, si moramo odgovoriti, da edino le nepremišljeno vodstvo, ki je zapeljalo hrabre ruske vojake v past mazurskih jezer.

Ruski vojak se je bil z velikansko hrabrostjo, toda kaj ko je od treh strani letel nanj strelni dež, noge pa so se mu udirale v močvirnato zemljo in prazen želodec mu je kradel zadnje moči!

V zopet osvobojenem Allensteinu.

Vojni poročevalec dunajske »Reichspost«, R. Brandt, ki je bil nekaj časa pri nemški vzhodni armadi, je poročal dne 3. septembra, torej kmalu po bitki v mazurskih jezerih, iz Allensteina:

Ruska narevska armada je uničena. Pri Neidenburgu je bil zlomljen zadnji, premišljeni poizkus upora te armade. Nemške čete so pripravljene, da zgrabijo ob priliki še ostanke ruskih armadnih zborov. Moralni uspeh te zmage ne bo ostal za vojaškim uspehom.

Vzhodna Pruska se je oddahnila. Ganljivo je bilo videti, ko so v zapuščenih hišah vasi in mest zopet zagorele luči. Luči tudi v resnih očeh ubogih prebivalcev.

Še vedno vodijo ujetnike iz gozdov pri Neidenburgu in tudi iz vseh drugih delov velikanskega bojnega polja. Proti ostanekom ruskih čet se postopa sedaj zelo hitro, ker se je večkrat pripetilo, da so iz teh čet streljali na nemške častniške avtomobile.

Kar sem videl zaplenjenih voz, je bil komaj eden cel. Tega pa niso krivi Rusi, temveč nemške granate so to storile.

Drugače pa je s konji, katere so nemški vojaki zaplenili. Na dvorišču vojašnice sem jih videl več sto. Kavalerija, ki tako postopa s konji, ne more biti dosti prida! Kozaški konji, ki potrebujejo najmanj oskrbe in hrane, so izgledali še najboljše. Konji kavalerije pa so bili zanemarjeni do skrajnosti. Bile so to slike, da se je moralo ganiti srce. Kako izvrsten konjski material so Rusi na ta način uničili. Razumljivo je, da ne nudijo konji po bitki posebno ugodne slike. Posebno ne po izgubljeni bitki. Ampak to, kar se je videlo na teh konjih, je kazalo, da moštvo o konjih ni razumelo drugega nego to, da se mora konj osedlati na hrbtu in ne na trebuhu. Kavalerija, ki jezdi na takih konjih, je, kakor se je povsod pokazalo, nezmožna za boj. Ona ne ve nič o pravem duhu jezdeca, zato ne ve tudi nič o sovražniku.

Pripovedovalo se nam je, da so se Rusi v Allensteinu dobro obnašali. O tem smo se tudi prepričali; nikjer niso ropali. Skoraj vse prodajalne so bile zaprte, sedaj se pa njih lastniki vračajo in vse najdejo pri sta-

rem in nedotaknjeno. Ves živež, kar so ga rabili, so Rusi plačali.

Sedaj prihajajo v mesto neprestano nemške čete. Allenstein je vojno taborišče. Prodajalne, v katerih se je prodajal živež, so vse prodale. Vse hiše so polne častnikov in vojakov. Ceste so polne nepreglednih vrst voz; med njimi ropotajo avtomobili generalnega štaba, kavalerija se komaj preriva po cestah.

Mnogi, ki so prej mnogo trpeli, bodo sedaj odškodovani. Prodajalne, ki so odprte, prodajo vse. En sam fotografski aparat, ki je bil še dobiti, je bil prodan kot na licitaciji tistemu, ki je največ zanj ponudil.

In koliko drugih stvari je še treba, kar se na daljni poti v Rusko Poljsko ne bo dobilo.

Alenstein je zadnje mesto na tej poti.

Sodba o ruskih vojakih po prvih bojih.

Kavalerija, ta glavna četa ruske armade, je zelo razočarala. V velikih masah je v dosedanjih bojih niso še rabili, menda vsled neodločnosti njenih poveljnikov. Njih nalogi kot poizvedovalne čete tudi niso zadostili niti v množice zbrani, niti v patroljah, kar se je posebno pokazalo v bojih v mazuških jezerih.

Glavna naloga kozakov obstoji menda v tem, da uničijo trdne in tekoče stvari. Posebno poslednje uničijo lahko v strašnih množinah. V nobeni vasi, v nobeni hiši, kjer so bili kozaki, ni bilo za njimi dobiti niti kaplje žganja ali piva. Ako niso mogli ljudje dajati več pijače, je začela gospodariti nad njimi knuta in često tudi karabinar. V Bischburgu, v bližini mesta Rössel, so tekom petih minut postavili 18 mladeničev k steni in jih ustrelili. »Da poizkusimo, kako delujejo naši karabinerji«, so dejali kozaki.

Toda tudi o kozakih so sodbe različne. Ljudstvo jih je tam, kjer so gospodarili, začelo deliti v dve vrsti. Eni so bili »dobri«, drugi »hudobni« kozaki. Med prve so šteli kozake iz Dona in Ukrajine, med druge pa kozake iz Kubana in Orenburga.

Zdi se, da je bilo tudi od poveljnikov odvisno postopanje moštva. Pravičnost zahteva, da se poudari, da tudi ostali ruski

vojaki niso postopali vsi enako. Gardne čete in regimenti obmejnih zborov so se obnašali nasproti ljudstvu razmeroma dobro. V mnogih krajih so celo ruski vojaki sami svetovali ljudem, da naj beže.

Ruska infanterija je pri napadih slaba, v obrambi pa zelo vzdržna. Bajonetnih napadov pa ne more prenesti. Tudi se dosejaj ni moglo dohnati, da bi rusko vojaštvo porabljalo v bojih dum-dum kroglice. Tudi strelski uspehi niso posebni. V daljavi nad 400 metrov grede strelji vedno previsoko. Rusko vojaštvo koraka izvrstno, kar je utemeljeno v tem, da nosi rusko vojaštvo malo seboj, ker vse potrebno vozijo za njim trenske kolone.

Tudi strelji iz strojnih pušk so mnogokrat previsoki. Splošna sodba je, da dela ruska artiljerija izvrstno. Strelji so hitri in vedno o pravem času. Strelni material pa ni vedno enak. Zelo veliko granat odpove in velik del šrapnelov ni prav tempiran, zato se razlete šrapneli navadno previsoko. Tudi izbira artiljerijskih postojank kaže, da jo vodijo premišljeni in dobro izšolani voditelji.

Tudi tehnične čete kažejo, da so kos stavljenim jim nalogam.

Ruske grozote.

Takoj ko je bila Vzhodna Pruska očiščena Rusov, so jela prihajati poročila o grozotah, ki so jih uganjali Rusi nad prebivalstvom. V naslednjem hočemo navesti nekaj takih stvari, ki so bile po uradni preiskavi potrjene.

Protestantska župnika v Scheyken, okraj Marggrabowa, in v Seittkehmen, okraj Goldap, sta se branila dati Rusom pojasnila o premikanju nemških čet. Rusi so jima vsled tega streljali v usta. Eden je umrl, drugi pa je bil v brezupnem stanju prepeljan v bolnišnico v Goldap.

V neki vasi okraja Pillkallen so nagnali Rusi žene in otroke na dvorišče velikega gospodarskega poslopja. Vrata dvorišča so zaprli, poslopje pa zažgali. Šele ko so bile zaprte žene in otroci v najhujši stiski, so do smrti prestrašene spustili z dvorišča.

Na nekem velikem nosestvu pri Szittkehmen so Rusi najprvo gospodarja umorili, gospodinjo pa prisilili, da jim je nosila jed in pijačo. Ko so kozaki vse pojedli, je

morala gospodinja letati med njimi. Krog nje so stali vojaki z nasajenimi bajoneti. Težko ranjeno so potem pustili.

V neki vasi okraja Stallupönen je bilo ustreljenih vse polno prebivalcev, ker se je trdilo, da so streljali iz hiš na ruske vojake. Med ustreljenimi je bilo mnogo žen in otrok. Preden so jih ustrelili, so jih zverinsko mučili.

Ravnotako in pod isto pretvezo so storili z desetimi prebivalci vasi Schillehmen, okraj Pillkallen.

V vasi Radsen so zažgali ruski vojaki vse hiše. Na bežeče prebivalstvo so pa streljali.

Enaka poročila o požigih in umorih so prihajala iz mnogih obmejnih krajev.

Požigali so Rusi na ta način, da so požgali najprvo graščine in druga velika posestva, potem pa vasi. Pri teh požigih so postopali po nekem gotovem načrtu. Najprvo pred četami so prišli vojaki, ki so imeli seboj mnogo materijala za požiganje. Hiše so zažigali z gobami, namočenimi v petrolej, in z gorečimi raketami. Navadno so ljudem najprvo naročili, naj zapuste hiše. V nekaterih krajih so hiše pustili in zažigali samo hleve in gospodarska poslopja, v drugih pa so požgali vse.

Kot vzroke požigom so navedli največkrat to, da se je iz hiš na ruske vojake streljalo.

Drugače pa so se izkazale ruske gardne čete. Te niso ne požigale in ne morale. Često so celo opozarjale ljudi na nevarnosti, ki jim prete od čet, ki pridejo za njimi.

V splošnem je bilo postopanje vojakov odvisno od njih poveljnikov. Dober poveljnik, dobri vojaki. Hudoben poveljnik, krvoločni vojaki.

Kamor je stopil kozaški konj.

Kako je izgledalo v krajih Vzhodne Pruske, tam, kjer so gospodarili Rusi, je popisal dr. Štefan Steiner, poročevalec dunajskega časopisa »Reichspost«, sledeče:

Teža pisma ne pišem sicer na razstreljeni lafeti, pač pa v razstreljenem in oropanem mestecu, v katerem so gospodarili kozaki dva tedna.

Proti 4. popoldanski uri smo zapustili naše dosedanje stanovanje, se pristrčno poslovili od naše gospodinje, pri kateri smo stanovali z ordonanco tri dni, in naprej smo šli proti večeru in proti severu.

V močnem diru smo se vozili med prastarimi drevesi za armadnim vrhovnim poveljstvom. Vsa široka planjava je razrita, gosto posejana s strelskimi jarki in podkopt. Jarek za jarkom. Od koraka do koraka so si morali tu Rusi s krvjo priboriti vsako ped zemlje. Ozračje je napolnjeno s sladkim vzduhom od mrličih. Požgana poslopja; samo na gozdu se dviga proti nebu. Sveži grički se dvigajo drug za drugim.

Lepo drevje, ki je obrobljalo dosedaj cesto, naenkrat izgine. Vsi orjaki leže v obcestnih jarkih. Pred par urami je ležalo še drevje vse navzkriž po cestah. Potem pa so prišle naše čete in spravile s cest te ovire. Tudi drogovi za brzojavne žice so vsi podžagani. Par ur potem, ko so bili Rusi pregnani, pa že postavljajo naši vojaki brzojavnega oddelka nove drogove.

Slike opustošenja si slede druga za drugo. Vas za vasjo leži, kjer razen smrti ne spominja nič na nekdanje življenje.

Ob cesti stoje štirje vozovi. Možje, žene in kup otrok sedi ali leži na teh vozeh. En mož pa hodi ob kupu gramoza gor in dol; iz kupa razvalin se kadi. Železno ogrodje poljedelskega stroja je edino, kar je ostalo od velikega gospodarstva.

Zemlja krog in krog je posejana s širokimi, lijakom podobnimi luknjami. Ogenj granat jih je izkopal.

»Poglejte, to je moja hiša, hiša mojih očetov in pradedov — nad stodvajset let so tukaj gospodarili — in sedaj...«

Pokazal je na kup razvalin. — Peljimo se dalje. Take stvari smo že videli včeraj, predvčerašnjim — in jih bomo videli, dokler bomo tu na severu sledili Rusom.

Naš voz se bliža gozdu. »Bolj skupaj, gospodje, tukaj baje gospodarijo še razkropljeni Rusi,« pravi eden; strnemo se in ko pridemo v gozd, nam udari nasproti strašen duh po mrličih. Iz voza skočim in grem kakih trideset korakov naprej po gozdu — tukaj: pet korakov pred menoj leži ustreljen konj in pod njim napol pokopan kozak. V roki še krčevito stiska sulico.

Noč je legla na zemljo. Mi vidimo sence — duhovom podobne sence požganih hiš. — Ob cesti stoji vojak z nasajenim bajonetom in majhno svetilko v roki.

»Heda, kje smo, kako se imenuje to mesto, v katerem ni nobenega človeka in nobene luči?«

»Za gospode je pripravljeno stanovanje,« odgovori vojak.

V mestecu smo. Prej tako prijazno mestoce z električno razsvetljavo, vodovodom in drugimi udobnostmi, izgleda sedaj kot pokopališče. Na ulicah ni nobenega človeka, samo iz nekaterih hiš sije luč, ki pa takoj ugasne, ko se zasliši ropotanje naših voz. Večji del prebivalstva je zapustil mesto, samo najrevnejši so ostali doma. Vse prodajalne so oropane, prazna stanovanja izpremenjena v razvaline. Mislil sem si, da hujše ne more biti nikjer, pa je prišlo še hujše.

Zgodaj zjutraj smo zapustili to mesto in se vozili med gozdi, ki so bili kot obriti, med strelnimi jarki, razstreljenimi gospodarskimi poslopji in požganimi vasi. Cestni robovi so bili polni nerazstreljenih patron, nerazletelih granat, razrezanih žičnih ovir, voz brez koles, patronskih vreč in vreč za kruh.

Zavili smo na stransko cesto, ker je bila glavna cesta polna dolgih trenskih kolon. Brezkončne vrste voz z ranjenci so nam prišle tukaj nasproti. Velik železniški most, solidno, mogočno delo, leži raztrgan kot cunj na strani globoko doli se raztezajoče ceste. Razstrelitev tega mosta je moralo biti precejšnje delo. Nobena traverza ni ostala cela.

Potem pride zopet mesto, kup razvalin — na mnogih krajih še gori in od vrtov sem zopet tisti dih jemajoči strašni duh. V vseh teh razvalinah stoji pokonci samo katoliška cerkev. Samo robovi trdnjavi podobnega zvonika so obstreljeni, križ na vrhu pa visi po strani.

Stopim v cerkev.

Sveta tihota vlada tu notri. Toda nisem sam. Pred oltarjem kleči mlad dragonc z velikim molitvenikom v roki. Dala mu ga je gotovo mamica, ko je odhajal v boj, da si poišče v njem svete tolažbe za kratke minute.

Kakor so Rusi drugod strašno gospodarili, cerkvam so vendar prizanašali.

Ko pridem iz cerkve, srečam vojake. Ranjenci. Začeli so me povpraševati, odkod sem. Ko sem jim povedal, da sem Avstrijec, so bili veseli.

»Kako pa vi prešate Ruse?« so me vpraševali. »Kako stoji vaša vojska pri Lvovu? O, mi bomo že z Rusi obračunali. Mi, Avstrijci in Nemci!«

Eden izmed vojakov je dejal: »Videl sem vaše topove pred Namurjem. Krasno delajo. Dva strela, pa je fort razdrt!«

Vsi so tudi pripovedovali, kako močni so bili Rusi. V dveh tednih, odkar so gospodarili v tej pokrajini, so se izvrstno pripravili za obrambo. Imenitne strelne jarke in zakope so napravili na vsakih 500 korakov. Samo tisti, ki je vse to videl, si more napraviti pravo sliko o tem, kako krvavo delo je bilo treba opraviti, da so bili Rusi pregnani iz teh obrambnih točk.

Pa je vendar šlo. Vzhodno Prusko je bilo treba očistiti Rusov. Kaj je to stalo, o tem še ni mogoče napraviti natančnega računa. Celi nemški polki so se skrčili na bataljone. Posebno velike izgube so bile v številu častnikov, ki so korakali pred četami in ne za frontami kakor pri Rusih.

V nekem kraju je nemška kompanija naskočila neko gospodarsko poslopje. Ko so bili oddaljeni od poslopja 50 korakov, so razvili Rusi belo zastavo. Nemški vojaki so nato ustavili ogenj in se bližali. V oddaljenosti 15 metrov pa so začeli Rusi streljati s strojnimi puškami. Nemški vojaki so se vrgli na nje z bajoneti. Čez pol ure je ostalo od 190 Rusov samo še nekaj ožganih kosti. Nemci so poslopje zažgali in ruski vojaki so zgoreli v njem.

Čim dalje proti severu gremo, tem več napora morajo prestati naši živci. Naš cilj za te dni je malo mestoce, ki ima kakih 3000 prebivalcev. Tukaj bomo prenočili. Malo hiš je nepoškodovanih. Vse ulice leže v razvalinah, pokrite z dimom. Na ulicah pa razbita hišna oprava, kuhinjska posoda, knjige, obleka, perilo.

Tukaj so bili kozaki — to se pozna. Bliža se nam dolga vrsta ujetnikov — 900 mož. Topo stoje v vrstah. Največ je židov iz Poljske. Pripovedujejo o nemških šrapnelih in granatah in o napadih z bajo-

neli. Pozna se jim, da so s svojo usodo zadovoljni. Ujetništvo je vsaj — življenje.

Pred cerkvijo stojita dva nemška častnika iz Hannovera. Vrata cerkve so odprta in pri motni luči svetilke vidim, da stoji ob vratih visok ruski častnik v generalskem plašču.

»Kaj želite, general?« ga vprašam.

»Želel bi za se in za svoje častnike« — pokazal je na gručo, ki je stala v poltemi za njim — »drugo stanovanje. Prav nič prostora nimamo. Kar je ostalo celo, so zasedli naši vojaki. — Malo je ostalo celega. — Vse drugo so naši vojaki razdejali.«

Ta general je bil brigadni poveljnik Suchalow in za njim njegov štab. Med štabom se je nahajal tudi elegantni knez Gaganin in še mnogo drugih z odličnimi imeni, ki so bili še nedavno junaki peterburških salonov.

Da, to je vojska!

Še ena slika iz krajev prvih bojev.

V majhnem mestecu, iz katerega to pišem, je sedaj vse polno nemških vojakov. Pred osmimi dnevi so bili tukaj še Rusi. Njih prednje čete so se razmeroma dobro obnašale, kar so rabile, so plačale, in celo v hišah niso stanovali ruski vojaki. To je bilo pri njih prvem obisku. Ko pa so prišli drugič, se jim je poznalo, da so že nemirni in da se jim mudi. Tekom dveh ur so zahtevali od mesteca 30.000 mark vojne kontribucije. Kaplan, na katerega so se tozadevno obrnili, je letel od hiše do hiše praznega mesta, katero so zapustili vsi premožnejši prebivalci. Spravil je vsoto skupaj. Mnogi so dali zadnje, kar so imeli. Ruski poveljnik je spravil denar, pustil pa tisoč mark kaplanu.

»Zato, ker ste z našimi ranjenci dobro ravnali,« je dejal.

Prepričan sem, da od te kontribucije ruska vlada ne bo veliko videla.

Ko so se temu mestu bližale nemške čete, so Rusi zažgali še kolodvor. Na vseh postajah, mimo katerih smo se vozili, smo videli razvaline pogorišč. Na nizkih gričih pa še kadeča se gospodarska poslopja. Krog in krog so ležala jezera in krasni

smrekovi gozdiči. Čudovito rdeče nebo se razprostira nad Vzhodno Prusko. Kot z zlatimi črtami obdaja to čudovito nebo ožgane gozde, v katerih stoji stoletja stara drevesa. Na drugi strani pa vstaja na nebu mesec, podoben veliki, krvavi plošči. Zbegane črede si iščejo po planjavah hrane.

Povsod, kamor pridemo, slišimo pripovedovati o ruskih grozovitostih, o ustreljenih meščanih, pomorjenih ženah in otrocih. Mrzlo sovraštvo vstaja iz src ostalih. Mrzlo sovraštvo, ki bi najraje udušilo te čete. Ako se bojuje armada proti armadi, je strah velik. Tudi boj moža proti možu ima na sebi nekaj velikega, kar umori vse malenkosti. Boj proti ženam in otrokom pa navdaja človeka s sovraštvom.

Poročila o ruskih grozovitostih sem sprejemal vedno z nekimi predsodki. Vajen sem bil na to, da v vojskinem času deluje človeška domišljija zelo bujno. Včeraj zvečer pa mi je katoliški župnik, pri katerem sem stanoval, povedal mnogo o teh grozovitostih, tako da so bila pripovedovanja ljudi potrjena.

Rusi so v tem kraju Vzhodne Pruske en večer postavili deset mož k zidu neke hiše in jih brez vzroka ustrelili. Usmiljene sestre, ki so strege bolnikov, so na surov način morili. Nekega obrtnika so zaprli v klet kot steklega psa. Ruska vlada je vedela, da kozaške čete niso sposobne za možat boj, zato jih je napodila na Nemce kot divje živali.

Z zvermi pa se ne bije, temveč se jih pobije!

Nemške čete se pomikajo vedno naprej. Kraj, v katerem se sedaj nahajam, je poln vojaštva. Prebivalci, ki so pred Rusi pobegnili, se vračajo in mislijo na to, kako bodo popravili, kar so jim Rusi razdrli.

Snoči sem šel po temnih ulicah mesta. Nebo je bilo gosto posejano z zvezdami. Mogočna cerkev se je vzpenjala proti zvezdnatemu nebu kot orjak med temnimi hišami. Lipe so šumele v vetru in cvetni grmi so se pripogibali. Nobenega glasu ni bilo slišati. Kot da bi hodil po velikem pokopališču.

Pri odprtem oknu sem zagledal preprosto ženico. Polglasno je molila znano cerkveno molitev. Ko je odmolila, se je oglasil moški glas: »Gospod, zahvalim se

Ti, da si nas rešil! — Stara, jutri moram iti pogledat, kaj je z našim krompirjem.»

Luč za oknom je ugasnila. Vse je bilo zopet tiho in mirno.

To je slika iz Vzhodne Pruske. Iz vasi in mest, kjer so divjali prvi boji med Nemci in Rusi.

Zahvalni klic rešenih proti nebu, potem pa misel in skrb za novo delo...

Za delo, ki naj izbriše vojskine grozote.

Črtice.

I.

Junška nevesta.

Ne samo možje in fantje vojaki so v teh časih pokazali toliko hrabrosti, da se mora čuditi svet, temveč tudi žene in dekleta so sprejele težko breme z nenavad-

nim junaštvom. Mnogo solza, mnogo strtih in ranjenih src, pa tudi mnogo plamenečega poguma in žrtev, za katere ne ve nikdo, ki bi pa združene v ogenj gorečnosti razsvetljevale svet.

V Berlinu je bilo. 14 dni pred izbruhom vojske sta obhajala zaroko. On in ona mlada, polna upa za bodočnost, polna življenja, sta si sklenila zvestobo do groba. Poročnik naj bi se vršila kmalu. Medtem pa je izbruhnila vojska in tudi ženina je zadelo, da je moral v vojsko. Kako težka, pretresljiva je bila ločitev mladih zaročencev! Srce se je trgalo od srca. Ali se vidita še kdaj? Bog ve! »Ko se vrnem, in vrnem se gotovo, te popeljem pred oltar in potem boš moja do smrti, do smrti,« tako je govoril ob slovesu. Potem je šel v boj za domovino in cesarja. Spremljale so ga njene molitve.

Čez tri tedne.

Junška nevesta.

V tovarno, kamor je hodila delat, je dobila pismo. Oh, kako se je razveselila! Pismo od njega, njenega ženina.

»Ležim v bolnišnici, lahko sem ranjen, pridi me obiskat kmalu, ako ti je mogoče.« To je stalo v pismu.

Ona je šla še tisti dan. Kmalu ga je našla med mnogimi drugimi ranjenci. Stegnila je desnico, da bi objela in stisnila njegovo desnico, toda — dal ji je levico. Desnica mu je bila prestreljena in v bolnišnici odrezana.

Ni si upal v pismu tega povedati, da bi je preveč ne prestrašil. Toda samo da je živ in drugače zdrav, si je mislila ona in mu govorila besede tolažbe in ljubezni ob tem žalostnem srečanju.

Koliko ji je imel povedati! Malo dni samo sta bila ločena in vendar se je v teh dneh toliko zgodilo.

Ko je odhajala, mu je obljubila, da pride kmalu zopet. Jutri, pojutrišnjem.

Drugo jutro pa je prejela zopet pismo. Zopet od ženina iz bolnišnice. — »Našla si me brez roke. Pisati se nisem upal, ker sem se bal, da te preveč užalostim. Ti pa si bila junaška, da sem se čudil. Zaupajoč na tvoje junaštvo in na tvojo moč, ti povem še več, kar ti tudi včeraj nisem upal ustmeno. Izgubil nisem namreč samo roko, temveč tudi v boju ranjeno nogo so mi morali odrezati. Sedaj sem pohabljen, neraben za delo. Invalid za celo življenje. Kaj hočeš s takim ženinom? Kaj z možem, ki ne bo mogel delati in si služiti kruha? Vračam ti torej dano mi besedo. Bodi srečna brez mene, ki bi ti bil samo v nadlego, v breme vse dni. Moja ljubezen do tebe mi bo zvesta vodnica v celem mojem težkem življenju...«

Takrat ji je zakrvavelo srce. Toda samo trenotek. Junaško se je pod težo silnega dogodka vzravnala. Tisti dan je obhodila mnogo, bila je v uradih in v župnišču.

Zvečer pa je prišla z duhovnikom in pričami v bolnišnico v praznični obleki. En sam majhen šopek belih in rdečih rož je krasil nevesto. V ljubezni ga je znala pregovoriti, da se je še tisti večer poročil z njo. Poroka v bolnišnici, ženin brez roke in noge, nevesta odločno junaška. »Bom pa jaz delala za dva,« je izjavila na njegove pomisleke junaška nevesta.

Da bi Vsemogočni blagoslovil ta zakon z obilno srečo!

Gotovo ga bo, saj je bil sklenjen v požrtvovalnosti, ljubezni in junaštvu kot malokateri!

II.

Po sledovih tepene armade.

Vsak kraj, ki ga obiščem na svojih potih — pravi dr. Štefan Steiner, poročevalec dunajske »Reichspost« — kaže nove slike bede in opustošenja. Že osem dni se mudim pri glavnem stanu in teh osem dni me je odvadilo strahu. Vtisi, ki jih gledam dan na dan, mi stiskajo možgane in moč teh vtisov je tako velika, da se človek privadi gledati vse vojskine grozote z neko hladnokrvnostjo. Požgane vasi in mesta, razstreljeni gradovi, po cestah ubita živina, cestno kamenje polito s krvjo... vse to komaj še opazim.

Šele pozneje kdaj, ko bo beda pozabljena, krvavo obcestno kamenje od dežja oprano, mrliči pokopani, vasi zopet popravljene, šele pozneje kdaj mi bo v nočeh brez spanja vse to zopet stopalo pred oči. Sedaj pa hodim po teh krajih nepopisne nesreče kot mesečen.

Včeraj sem se peljal skozi vas, v kateri se je vršil še prejšnji dan boj. Komaj se pride naprej. Rusi so razdrli mostove. Naša pot pelje čez kupe razvalin.

Kakor so Rusi tukaj gospodarili, ni primerjati z onim, kar se je godilo na Balkanu za časa vojsk. Častniki so tekmovali z moštvom v ropanjih, grozovitostih in še posebno v pijači. Vse, kar je le po špirtu dišalo, se je izpilo. V Nordenburgu so oropali neko lekarno in izpili vse, kar je teklo. Nekaj vojakov je zamenjalo steklenice in osem jih je umrlo vsled zastrupljenja. Še nikdar v svojem življenju nisem videl toliko opustošenja kot v tej lekarni. Na stotine steklenic pobitih na tleh, njih vsebina razlita. Mazila, karbol, ziankali, arsenik: vse to je ležalo po tleh v toliki množini, da bi se z njim zastupil lahko cel armadni zbor.

Pred vojsko je bilo izdano ruski armadi povelje, da se ne sme dajati vojakom alkoholnih pijač. Toda če se hodi po sledovih ruske armade, se najde v velikanskih množinah prazne steklenice, v katerih je bilo žganje in vino. Po cestnih jarkih, strel-

nih jarkih in baterijskih postajah je vse polno teh steklenic. Ni torej čudno, da so bili v takih razmerah zadnje dni ustreljeni trije ruski zrakoplovci od lastnih čet. Poleg tega so izstrelili nemški vojaki dva ruska zrakoplova. Enega izmed teh sem videl ležati na nekem travniku med Gumbinnen in Stallupönen.

Za kaj rabijo Rusi znamenje »Rdečega križa«, kaže sledeči dogodek: Pred dvema dnevoma je zajel neki nemški častnik z 21 možmi ruski vojaški vlak. Na vseh vozovih vlaka je bilo nabito znamenje »Rdečega križa«. Ko pa so nemški vojaki vlak preiskali, niso dobili v njem niti enega ranjenca ali bolnika, temveč samo municijo.

Neki ruski častnik, iz baltiške province, ki je bil ujet in peljan skozi kraje, kjer so ležala po cestah še trupla mrtvih civilnih prebivalcev ondotnih krajev, je dejal, ko je vse to videl: Ne razumem vas, da po vsem tem, kar so naši vojaki napravili, z našimi ujetniki še tako dobro postopate.

Kako se bijejo nemški vojaki!

Pevajoč gredo v boj in pevajoč se vračajo. Po 40 ali 50 kilometrov dolgih marših morajo v ogenj in če dobe rane, vztrajajo do zadnjega.

III.

Kako so zvedeli na morju o napovedi vojske.

Iz Mehike došli vojni poročevalec »Corriere della Sera« Luigi Barzini je pisal: Poročilo, da je izbruhnila strašna vojska, se je isto uro zvedelo na ladjah na vseh morjih. Postaje brezžičnih brzojavov so ena drugi poročale strašno novico. Poldním je pričel, Glace zaliv je odgovoril in New York je poročilo naznanil najoddaljenejšim postajam. Buenos-Aires in Kap sta jo čula, Aden- Hongkong, Yokohama so posredovale naprej pet usodnih besedi. Le pet besedi: »Nemčija je Rusiji vojsko napovedala«. V 20 minutah je ta alarm kakor da bi ga nesli čarobni duhovi, prepotoval svet. Na neizmerni puščavi morja ga je čulo na stotine ladij — in stresle so se. Nobeno poročilo, da se bliža vihar, ni pognalo toliko ladij v beg. Bila je noč na Atlantskem oceanu, »Alfonzo«, s katerim sem se peljal, je peljal iz Mehika v Santander. Ko hodimo po krovu, vidimo skozi malo razsvetljeno okno radiotelegrafista,

Marconi smo mu rekli, na krovu, s telefonsko čepico na glavi, ko je poslušal govoreče brbranje aparata. Kaj novega? Nič posebnega. Angleško-amerikanske slavnosti v Londonu v proslavo nekega dogodka. Nogometna tekma v New Yorku, odlikovanje podkralja v Kanao . . . Tu Marconi poskoči in strmi na zadnje besede, ki jih je mehanično zapisal. Kaj se je zgodilo? ga vprašujemo osupnjeni, ker je bil tudi on osupnjen. Vojska v Evropi! in prečital je tistih pet besedi, ki naznanjajo, da je izbruhnila vojska med Nemčijo in Rusijo. Velel nam je molčati, da more naprej poslušati in pisati. Nič več ni prišlo. Ta nenadni globoki molk je vplival na nas, kakor da bi bilo nekaj strašnega padlo na zemljo in da je prenehalo vse življenje med narodi. Svet ni več govoril, poslušal je. In zdaj se prične tudi na morju groza. Brezžični brzojav je izporočil le še ladjam namenjene ukaze v nemščini, francoščini in v angleščini. »S polnim parom v najbližje nevtravno pristanišče!« Dvanajstotica takih povelj je švigala po zraku. Iskali so ladje na morju, kakor išče pastir izgubljeno ovco. Ladjam, ki naj bi bile odpeljale, je bilo odkazano, da se ne ganejo iz pristanišč. Najvitalnejše ladjine proge so bile prekinjene, pomorska trgovina je bila z enim udarcem uničena. Slutili smo v tej grozi in v tem strahu, kaj da je svetovna vojska. Vsak trenutek se lahko vojne ladje vseh narodov odpravijo plenit. Okolu poldneva zagledamo v daljavi 10 do 12 milj pred nami 2 križarici. »Alfonzo XIII.« je hitel razvit veliko špansko gala-zastavo in je imenoval svoje ime. Odgovoril je, preden so ga vprašali. Tudi on se je bal. Oceanu so zapuščeni. Prostor je tu le še za ladje, ki štrle topove, ki jih ščitijo oklepi in pa za nevtralne ladje. Teh je pa tako malo!

IV.

Poplačan trud.

General Hindenburg je veljal v nemški armadi za čudaka. Poznal je samo eno delo, samo eno zabavo: vojaški študij. Ne za umetnost, ne za lepe knjige, gledališča itd. se ni brigal. Vojaške strokovne knjige so mu bile edino razvedrilo.

Posebno je ljubil deželo, kjer se razprostirajo mazurska jezera. Celu svoje živ-

ljenje je posvetil raziskovanju mazurskih jezer z vojaškega stališča. To je bil njegov študij, to njegova ljubezen in kasneje fiksna ideja.

Vzhodna Pruska ima nad Königsbergom-Insterburgom pokrajino, ki predstavlja na zemljevidu trikot. Ta pokrajina se v vojaških krogih že dolgo označuje kot »izgubljeni trikot«, ker je splošno prevladalo mnenje, da se ta del dežele vojaško ne da braniti. Še pred izbruhom vojne je izšel neki članek v nemškem vojaško-strokovnem časopisu, v katerem je pisec tožil, da zemljiška posest v navedeni pokrajini nima nobene vrednosti, ker je ljudstvu znano, da bi v slučaju ruskega vpada nemški generalni štab ne branil tega ozemlja.

Mazursko močvirje leži južno od navedenega trikota. Glede tega ozemlja sta že desetletja obstojali dve vojaški mnenji. Generala Hindenburga mnenje se je glasilo: Rusi se morajo potisniti v mazurska jezera. Drugo mnenje je pa bilo to, da se niti v bližino mazurskih jezer priti ne sme. Hindenburg je ostal s svojim mnenjem v manjšini in je moral prenašati bridke napade. Toda njegova vztrajnost je bila večja. Drugi vojaški strokovnjaki so ga smatrali za starega trdovratneža in ga pustili govoriti. Smatrali so, da se trdovratno drži velike zmote svojega življenja.

Hindenburg je bil zborni poveljnik v neki nemški provinci. Kar se je začelo nekega dne v nemškem državnem zboru razpravljati o pokrajini, v kateri leže mazurska jezera. Reкло se je, da ne gre, da bi tako veliko ozemlje ležalo brez koristi: mazurska jezera se morajo odpeljati in ozemlje osušiti. Ko je general Hindenburg o tem čital, ni imel nobenega miru več. Hoteli so se lotiti njegovih jezer, njegovih močvirij, ki jih je tako natančno poznal. Z veliko torbo, polno načrtov, zemljevidov in vojaških proračunov je takoj odpotoval v Berlin. Šel je od veljaka do veljaka. V uredništvih vplivnih časopisov je predložil vse svoje zapisnike, razlagal, protestiral in agitiral za svoje ideje. Obiskal je poslance, voditelje strank, komisije; povsodi je razpotožil svoje zemljevide in ves razburjen rotil, da se mazurskih jezer ne smejo dotakniti.

Ko vse to ni nič pomagalo, je šel k cesarju.

Od cesarja ni šel preje, dokler mu niso obljubili, da bodo jezera pustili pri miru. Cesar mu je to smehljaje obljubil. Hindenburg je šel ves srečen domov, saj so bila rešena njegova jezera.

Vsako leto ob manevrih je bil Hindenburg poslan k jezerom. Ondi je — kakor je sploh običajno — en del armade nosil na čepicah bele trakove, drugi del pa rdeče. Rdeči so bili Rusi. Belim je poveljeval general Hindenburg; to so bili Nemci, katerih je bila naloga braniti Vzhodno Prusko. Ko so vojaki pri vajah zvedeli, da se imajo boriti proti Hindenburgu, se je ob priliki, ko so vojaki dobili rdeča znamenja, od leta do leta bolj uveljavljal klíc: »Letos se gremo kopati!«

Čete so vedele, da je tu vse zastoj, naj pridejo od desne ali od leve, naj napadejo od spredaj ali zasledujejo od zadaj, naj jih bo veliko ali malo, konec je bil vedno isti: Hindenburg jih je potisnil v mazurska jezera. To se je ponavljalo vsako leto. Stari general je vedno z največjo energijo izvedel svoj načrt, in ko so zadnji dan vaje odtrobili, je rdeča armada redno stala do vratu v vodi. Častniki so prihajali k Hindenburgovim vajam le še v nepremočljivih uniformah.

Ko je šel general Hindenburg v pokoj, je redno vsake počitnice prebil ob mazurskih jezerih. In sicer takole: V Königsbergu si je izposodil top in z njim je šel na močvirje. Od jutra do večera so vlačili top iz ene luže v drugo; on je pa meril, kako globoko se vdira top v močvirje in zaznamoval, koliko konj je treba na gotovih mestih pred top in katera so ona močvirja, iz katerih tudi dvajset konj ne izvleče topa. Natančno je vedel, čez katero lužo more artiljerija in v kateri mora sovražnik obtičati. V jeseni je potem top vrnil in se odpeljal domov.

Ko se je sedanja vojska začela, je odšel Hindenburg na francosko bojišče. Tedaj pa je prišlo poročilo, da so se ruske predstraže prikazale v ozemlju mazurskih močvirij. Cesar je dal iz umirovljenega stanu v službo poklicanemu Hindenburgu povelje, naj gre in pokaže, kaj zna.

Hindenburg je sprejel dano mu nalogo.

Ko je došel v Vzhodno Prusko, je šel v zanj določeno sobo in od tam pripra-

vil Rusom njih strašni poraz v mazurskih jezerih...

Ob tem porazu je gledal pred seboj uresničeno svojo idejo in kronano delo, kateremu je posvetil svoje življenje.

V.

V mrtvem mestu.

Moreča in grozotna žalost leži nad malim vzhodnopruskim mestom, katerega gostje smo že tri dni. Ure že hodim po tihih mrtvih ulicah, toda razen utrujenih vojakov in podivjanih konj ne srečam žive duše. Vse mestno prebivalstvo je zbežalo, ko so prišli Rusi, in od tega časa leži mesto zapuščeno in samotno. Ubogi pretepeni psi se pode po ulicah in se izognejo vsakemu človeku, ki bi jih imel srečati. Nezaupni pogledi iz oči teh živali me bole skoraj ravnotako kot me boli neizmerno gorje, katero gledam že tedne sem. Tudi ti pasji pogledi pričajo o surovosti in podivjanosti ljudi. Dva izmed teh psov sta mi sledila v precejšnji daljavi. Vzel sem zadnjo žemljo, ki sem jo dobil v neki pekarni, ter jo razdelil na dva enaka kosa. Eden izmed psov, lep lovski pes, toda sedaj z razbitim očesom, je hitro pohlastal kos in potem zbežal. Drugi pes mi je sledil in me od časa do časa pogledal boječe ponižno. Ostal bo moj zvesti spremljevalec, dokler naju ne bo ločila usoda, ki v tem vojskinem metežu tako čudovito gospodari. Dokler boš pri meni, moj pes, naj se ti dobro godi.

Težki vozovi ropočejo neprestano po mestu. Konji, vpreženi v te voze, so suhi, izdelani. Ljudje trudni, premočeni, prezeblji. V potokih dežuje in mrzel sever se podi po samotnih ulicah, kolone voz pa se premikajo naprej, vedno naprej. Osem tednov vojske ni zabava. Osem tednov v bojih, osem tednov na travnikih, cestah, v razstreljenih vaseh, praznih mestih. Prodajalne oropane, stanovanja razbita, nobenega ognja na ognjiščih, nič jesti. Pa prihajajo ljudje, ki hočejo po dolgih pohodih kaj gorkega in postelj, da bi se odpočili. Toda v tem mestu ni nič, ne ognja in ne jedi. Ti ubogi vojaki, ki že več dni nimajo miru, so bili polni upanja, ko so zagledali pred seboj mesto. Upali so, da se bodo mogli okrepčati in odpočiti.

Sedaj pa stoje v mestnih ulicah in gledajo oropane prodajalne in razbita vežna vrata. Pa nobenega človeka, da bi jih sprejel! To mora biti strašen občutek. Toda vojak si zna pomagati. Vsaj postelje so po stanovanjih, da se bo moglo odpočiti. Vse se preišče v kuhinjah; tu pa tam se najde v kakem skitem kotu še kak kosček slanine, malo riža in drugih takih neprecenljivih stvari. Če se dobi tudi drv, se zakuri. Če pa ni drv, se izruje kol v vrtni ograji ali razbije kuhinjska miza in v par minutah plapola ogrevajoč ogenj v ognjišču.

Nek poseben čut se polasti človeka, ko stopi v tako zapuščeno stanovanje. Jaz čutim vedno neko neizmerno žalostno bol, kadar se moram nastaniti v tako stanovanje. V takem stanovanju človek ni gost, temveč neomejen gospodar čez vse, kar najde. Omare je treba preiskati, da se dobi posteljno perilo. V omarah pa leže stari, orumeneli papirji in mnogokrat povita pisma, slike, ovene cvetke... Vse se razmeče pri iskanju in ne pomisli se, da so bile te malenkosti, ti papirji, pisma, cvetke morda lastniku nekaj zelo dragega in ljubelega.

Najžalostnejše v vojski je pa to, da izgube domove ljudi, ki pravzaprav z vojsko niso imeli ničesar opraviti. Odškodnina, ki jo bodo morda dobili, ne bo od daleč odvagala škode, ki jo morajo pretrpeti. Hišo se mora na novo zgraditi, toda nova hiša ni več tista kot ona, v kateri so živeli in delali starši in dedje. Opravo se tudi lahko kupi, toda kako se more kupiti stari naslonjač, v katerem je sedel v dolgih večerih vedno stari oče? Kako se more kupiti molitvenik, iz katerega so že družinski predniki v svojih težkih urah zajemali tolažbo in upanje? Ne, vsega tega in še tisoč drugih spominov, slik in cvetk, tega ne more nihče povrniti. Tuji vojaki so vse te dragocene spomine pometali na ulico v blato, teptali z nogami in opljuvali in se smejali...

Mesto me teži. V takem mrtvem mestu se polastijo človeka težke in žalostne misli. Misli, ki človeka bolj bole kot so me boleli pogledi na vse mrličje in ranjence, kar sem jih že videl. Čez dobre pol ure sem prišel iz mesta. Do kolen sem gazil po blatu, kajti že štiri dni dežuje neprenehoma. Noge so se mi zapletle v ograjne

žice, čez strelske järke, čez uniforme, zlomljene puške, izstreljene kroglice in granatne drobce hodim. Krvavi kosi oblek, tornistre in vreče za kruh leže, do kamor sega oko po cesti. Tukaj se je bojevalo, vroče bojevalo s srdom, strahom, navdušenjem, vztrajnostjo. Med dvema nizkima gričkoma se ustavim. Nekaj surovo zbitih križev, na katerih vise vojaške čepice, označuje mesta, kjer so umrli ljudje, umorjeni od človeških rok. Na enem križu je napisano z ogljem »Osem Rusov«, na drugem »Tukaj počivajo trije nemški junaki« — tako gre dalje kakih sto korakov; križ in zopet križ... Jesen je, v potokih dežuje, čez polja in travnike žvižga severni veter, v nekaj mesecih se bodo grobovi sedeli, križi bodo padli; ko bo prišla pomlad in kopnel sneg, bodo izginili križi in grobovi junakov. Oni, ki se bodo vrnili, ne bodo našli več mest, kjer leže pokopani oni, ki so padli v bojih...

Po cesti se pomikata dve dolgi vrsti ranjencev. Nemci in Rusi leže na vozovih v slami. Od voz prihajajo stoki do mojih ušes. Iz enega izmed voz stopi pravkar nek starejši vojaški zdravnik.

»Rus je umrl, spravite ga iz voza,« pravi podčastniku. Čez par sekund dvignejo štirje sanitetni vojaki mrtvo truplo Rusa. Glava je obvezana in kri curlja po rjavem vojaškem plašču, v katerega je odet.

»Dobil je strel od šrapnela v glavo in živel vendar še dva dni. « Rusi imajo trde glave,« je rekel eden izmed sanitetnih vojakov.

Bil je eden izmed vojakov, kateremu ni smrt nič več tuja in postopanje z mrlični obrt.

Mrtvega Rusa so spravili proč. Noben človek ni vedel za njegovo ime in od kod je. V mrzlo vzhodno prusko zemljo so ga pokopali. V nekaj ruski vasi pa bodo v dolgih zimskih večerih pripovedovali o muziku Aleksandru Fedoroviču ali Petru Ivanoviču, ki je bil vojak, odšel daleč v tujo zemljo, se boril proti Nemcem in se ni več vrnil...

Kako žalostne ljudske pravljice bodo nastale v par letih, žalostno strašne pravljice.

Od enega izmed voz zaslišim slaboten glas. Glas je prihajal iz voza, v katerem je ležalo deset ranjenih nemških vojakov.

»Prosim, dajte mi cigareto.« Krog štirideset let star mož me tako prosi.

»Dvaintrideset ur smo ležali v strelnem jarku s kratkimi bojnimi odmori. Ves čas je tako deževalo, da smo bili do pasov v vodi. Končno smo se pribili do razdalje dvesto metrov in smo bili veseli, da smo mogli Ruse z bajoneti iz njih zakopov izžgečkati. Raje kroglo med rebra, kakor da bi moral biti še dalje v vodi v strelnih jarkih. Z nasajenimi bajoneti smo drvili proti Rusom, ko pa smo se približali kakih stro metrov, so začele delovati ruske strojne puške. Gospod, to je strahovita muzika. V par sekundah je ležala tretjina mojih tovarišev na tleh; sedem naših častnikov je padlo skoraj v isti sekundi. Mi pa smo hiteli naprej. Ravno ko sem prvemu Rusu potisnil bajonet med rebra, me je zadela iz daljave treh korakov krogla iz revolverja, ki mi je zdrobila roko. Ruse smo pa vendar pregnali.«

Tako mi je pripovedoval ta vojak svojo povest. Tisto povest, katero jih pripoveduje sto, da, tisoč, skoraj vedno enako.

Med pripovedovanjem je kadil podarjeno mu cigareto z neko svečanostjo.

»Da, gospod, če bi imeli vsaj cigarete! Po dveh tednih je to prva cigareta, ki jo kadim. Rad bi ležal še nadaljnja dva tedna v strelnem jarku, če bi imel cigarete.«

K sreči sem imel v žepu ravno sto cigaret. Razdelil sem jih ranjencem, Rusom in Nemcem; navzlic bolečinam so jim žarele oči polne sreče.

Trije domobranci pripeljejo četo ujetih Rusov. Sami veliki, močni dečki so to, z visokimi kapami iz medvedove kože. Od sibirskih čet so. Ko smo prišli na mestni trg, so jih obstopili vojaki. Rusi so stali precej brezčutno, ker so bili sami mladi fantje, niso svojega položaja težko čutili. Nemci se niso obnašali proti njim sovražno.

»Napadli so nas in se prav hrabro držali, toda našega bajonetnega napada niso mogli prenesti. Cel bataljon se jih je vdal.« Tako mi je pravil vojak, ki jih je spremljal.

Načel sem enega. Govoril sem z njim srbsko in prav dobro me je razumel. »Odkod si prišel?« ga vprašam. — »Iz Tomska.« — »Koliko časa si se vozil, da si prišel semkaj?« — »Triinštirideset dni, gospod.« — »Kdaj si odšel iz Tomska?« — »Dne 7. julija.« — »Ali si vedel, zakaj mo-

raš iz Tomska proč?« — »Da, gospod, ker je car tako hotel.« — »Ali se rad bojuješ proti nam?« — »Ne, gospod, ampak car je tako hotel. Meni niso storili Nemci nič hudega. V Tomsku niti vedel nisem, da so Nemci na svetu.« — »Zakaj pa si se s svojimi tovariši vdal?« — »Zato, ker so nam Nemci prišli preblizu.« — Hotel sem se naprej pogovarjati z ujetim Rusom, toda v tistem trenutku je prijahal neki artiljerijski častnik. Z jezo nam je začel pripovedovati: »Ti psi, ti kozaki, so danes zjutraj ujeli mojega slugo. Odsekali so mu roke in iztrgali jezik ter ga pustili ležati v cestnem jarku. Ako so med ujetimi Rusi kozaki, jih dam vse pomoriti.«

Ujeti Rus odgovori: »Ne, gospod, mi vsi smo artiljeristi od sibirskega zbora.«

Častnik je odjezdil, ujeti Rusi pa so začeli uživati črn kruh.

Kdor bi videl te ljudi, bi moral pripoznati, da so poročila o lačnih in slabo opravljenih Rusih same pravljice. Ti ljudje, ki so se en cel mesec vozili v vojsko in prebili en mesec na bojnem polju, izgledajo naravnost sijajno. Dobro so hranjeni in dobro opravljeni. Žalostne izkušnje v rusko-japonski vojski so izučile dovolj rusko intendanco.

Dobra obutev in poln želodec sta dva važna faktorja pri vojskinem uspehu. Kar sem dosedaj videl, moram reči, da je ruska armada s tem preskrbljena.

(Dr. Štefan Steiner. »Reichspost«.)

VI.

Slika po vojski.

Berlinski listi so poročali o strašnih ruskih porazih v bojih krog Hohensteina:

Večina ruske narevske armade se je ugonobila v močvirjih in gozdovih, tako da bi se bila komaj utegnila rešiti čez mejo kaka večja intaktna četa. Poveljnik je ugodnost notranje črte z vso energijo izrazil proti številno močnejšemu sovražniku. Najlutejši je bil boj krog Hohensteina, ki je bil čez in čez posut z granatami. Ruska artiljerija je izvrstno streljala v polnih salvah, ki so grmele tako točno, kakor naše pehotne salve; vendar se učinek ruskih šrapnelov ne da primerjati z nemškimi, ker ruski šrapneli razpršavajo železni dež le

na obe strani, nemški pa enakomerno krog in krog.

Učinek je grozen. Nemška artiljerija si je na levo in desno deželne ceste v Hohenstein v nekaj presledkih postavila svoje cilje. Tu so ležali Rusi na postojankah, kjer so se hoteli zakopati v strelne jarke, večkrat tako na gosto, da so popolnoma pokrivali obcestni jarek. Roke krčevito zagrebene v tla, drugi, zadeti v glavo, so ležali poleg kupčka zemlje, ki so ga s svojimi malimi lopatami ravnokar izmetali, da bi se zavarovali, nekateri so očitno sredi šrapnelskega ognja začeli jesti svoj proviant. Sivi cestni prah je enakomerno ležal nad vsemi, nad padlimi, na plaščih, uniformah, puškah, telečnjakih, mrtvih konjih, ki so bili vsled vročine napihnjeni. Prah je vse pokrival z enako odejo, tako da je le ostro oko opazilo posameznosti. Padli, ki so se zdeli čudno majhni, so imeli enako obleko kakor cesta in polja in razstreljena drevesa. Leseni križi so kazali, kje leže naši.

Hohenstein je moralo biti čedno mesto. Sedaj je bila glavna cesta kup razvalin, v katerih so še ležala na pol sežgana ruska trupla. Tu je moral divjati grozen boj, preden so bili Rusi vrženi iz cest. Naše mrličice so pokrili s prti. Poleg hiš, kjer so bile traverze upognjene kakor trsje, poleg hiš, pri katerih je zgorela celo klet, stoje druge, na katerih ni razbita niti ena šipa in nimajo najmanjše razpoke. Fuhsije cveto za prijaznimi belimi zastori. V notranjosti izgleda seveda drugače. Rusi so hoteli dokazati, da so barbari, in ta dokaz se jim vedno posreči. Živina se podi po vrtovih, na lepem starem pokopališču se pase par krav. Povsodi rižejo za hrano mali vzhodno-pruski prašiči.

VII.

Ruskí dečki v službi vojske.

Rusi so celo šolske dečke vzgojili za vohune. V obmejnem kraju pri Tilsitu so ujeli nekega sedemletnega dečka, ki je priznal, da so ga Rusi pred nekaterimi dnevi poslali na Prusko, da bi poizvedoval, kje da stoje nemški vojaki, kakšne čete da so, koliko vojakov se nahaja v obmejnem okraju, in da je o vsem tem Ruse obvestil.

Dečka so obsodili.

*Četrty sešitek „SVETOVNE VOJSKE“, ki izide 15. decembra, bo prinesel popis razmer med Nemčijo, Avstrijo in Rusijo. Francijo, Anglijo, Belgijo, Japonsko. Navedene bodo zahrbt-
nosti Anglije, ki je delala že leta sem na svetovno vojsko. Popisane bodo armade Anglije, Francije in Belgije. Temu po-
pisu bodo sledili opisi bojev v Belgiji in na francoskem ozem-
lju. Več izvirnih in drugih slik bo pojasnjevalo popise.*

Maročajte nove krasne razglednice „Vojska v podobah“ v skupini 16 izvodov za 90 vin., po pošti 1 krono. Posamezne razglednice stanejo 10 vin. Dobivajo se skupine pri upravi „Bogoljuba“ v Ljubljani, posamezni izvodi po vseh trgovinah.
